

KUTATÁSI EREDMÉNYEK – 2017

(Lezárult kutatások összefoglalói)

Címjegyzék

Különösen súlyos kultúraspecifikus bűncselekmények az európai muszlim bevándorló közösségek körében	2
A sportrendezvények biztonságának aktuális kérdései, a sportrendezvények látogatásától való eltiltás érvényesülése	2
<i>MargIn – Tackle Insecurity in Marginalized Areas</i> (nemzetközi projektben való részvétel)	4
A Digitális Gyermekvédelmi Stratégia gyakorlati megvalósulása az iskolákban, különös tekintettel a virtuális térben megjelenő bántalmazásra	5
Öngyilkosságot elkövetett tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték	6
Kábítószerfutárok Magyarországon II.	7
Az erőszakos szexuális bűnözés aktuális hazai jellemzői (III. szakasz)	8
Az emberölések jellemzői és trendjei a kriminálstatistika tükrében	8
A gondatlanságból elkövetett emberölések jogalkalmazási problémái és kriminológiai jellemzői	9
A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban III. A bűncselekmények csoportosítása az objektív tényállási elemek szerint	10
Francia büntetőjogi intézmények I.	12
A bűnözés számbavétele	12
Az állatkínzás miatt indult büntetőeljárások tapasztalatai 2012 és 2016 között	13
Büntetőeljárás az elméletben és a gyakorlatban I.	13
Az emberi test tiltott felhasználása bűncselekmény miatt indult büntetőügyek elméleti elemző vizsgálata.....	15
A sértett és az áldozat szerepe a büntetőeljárásban.....	15
A jóvátételi munka elméleti kérdéseinek és gyakorlatának vizsgálata	16
A közérdekű munka büntetés alkalmazási gyakorlata.....	17
A szituatív jogos védelem alkalmazási gyakorlata	18
Az állatkínzás büntetékiszabási gyakorlata	19
A vagyonvisszaszerzési eljárás gyakorlati tapasztalatai az intézmény bevezetése óta	20
A hulladékgyűjtés rendje megsértésének elhatárolási kérdései.....	20
Az illegális migráció anyagi és eljárásjogi kérdései	21
Fiatalkorú elkövetők által megvalósított szexuális bűncselekmények bizonyítási nehézségei	22
Gyermekkorúak meghallgatása a büntetőeljárás egyes szakaszaiban	23
A határozattal kapcsolatos bűncselekmények elkövetői körének vizsgálata állampolgárság, származási ország, illetve életkor szempontjából, és az ezzel kapcsolatos eljárási problémák	24
Az új pszichoaktív anyaggal visszaélés bűncselekménye vonatkozásában felmerülő bizonyítási nehézségek.....	25
A kábítószer és a bűnözés kapcsolata – a bűnisméltés okai	26
Az eljárás gyorsításának lehetőségei az osztrák büntető igazságszolgáltatásban	27
A büntetés-végrehajtási bíró	27
Nyomonkövethetőség a büntető-végrehajtási jogban, különös tekintettel a belgiumi tapasztalatokra	28
Emberi jogok érvényesülése a büntetés-végrehajtásban	29
Az előzetes fogva tartás összehasonlító elemzése Európában	30
Az új Btk. szankciórendszerének hatályosulása	32

I. KUTATÁSI FŐIRÁNYOK

2. MÁSODIK FŐIRÁNY: BIZTONSÁG, KÖZBIZTONSÁG

Póczik Szilveszter:

Különösen súlyos kultúraspecifikus bűncselekmények az európai muszlim bevándorló közösségek körében

A kutatás *módszere*: források feltárása és kutatási eredmények elemző bemutatása.

A kutatás *eredménye*: a zárótanulmányban megfogalmazott következtetések.

A taharus dzsama'i a nők elleni, közterületen csoportosan elkövetett, sőt olykor tömeges szexuális zaklatás és nemi erőszak elnevezése az arab nyelvben. A jelenség első leírása 2005-ből, Egyiptomból származik, ahol „pokoli körként” is emlegetik, de a fogalom már az 1950-es évek óta ismert. Az elkövetés előfeltétele a köztereken összegyűlt nagyobb tömeg, amely alkalmat ad nők bekerítésére, elszigetelésére és kísérőik távoltartására. Az elkövetők valamilyen ürüggyel udvarias segítségnyújtást színlelnek, és összezavarják a kiszemelt sértettet. Hihetőleg egyiptomi fedett ügynökök alkalmazták ezt először módszeresen 2005. május 25-én a kairói Tahrir téren a közvetlen elnökválasztást érintő alkotmánymódosítással kapcsolatos népszavazás (Fekete Szerda) miatt gyülekező tüntetők között tartózkodó nők megfélemlítésére. Alighanem mindenkit meglepetésként ért, hogy a szexuális barbarizmus e formája a közkeletű előzmények után Európában is megjelenhet. A 2015-ös kölni szilveszteri éjszaka eseményei döbbenettel töltötték el Németországot és egész Európát, romba döntve a bevándorláshoz fűzött reményeket és illúziókat. A Bundeskriminalamt állásfoglalásában olvasható megfogalmazás szerint új bűnelkövetési módszerről van szó: „vagyon elleni és rablási cselekményekkel kísért, csoportosan elkövetett szexuális erőszakcselekmények sorozata, [...] olyan erőszakcselekmények, amelyek alapvetően különböznek a rendőrség által már jó ideje üldözött, táncoltató trükkkel elkövetett vagyon elleni cselekményektől”. Minden jel arra mutat, hogy a Kölnben és más német, illetve más európai nagyvárosokban azonos szcenárió szerint végbemenő tömeges szexuális agresszió mögött átgondolt tervezés lehetett, amely a spontán csoportdinamikai motívumok beindulásával is kalkulált. Álláspontom szerint az eseménysor a szélsőséges iszlámista csoportok által szervezett szakítópróba volt, egyfajta mozgósítási gyakorlat, amely a társadalom tűrőképességét és a rendvédelem reakcióképességét volt hivatva tesztelni, miközben azt üzenté az európaiaknak: „Nem tudjátok megvédeni az asszonyaitokat és leányaitokat, és a rendőrségetek sem véd meg benneteket tőlünk.”

Nagy László Tibor – Vókó György:

A sportrendezvények biztonságának aktuális kérdései, a sportrendezvények látogatásától való eltiltás érvényesülése

Kutatásunk célkitűzése volt feltárni a sportrendezvények biztonságának aktuális kérdéseit, és kiemelten vizsgálni az e téren fontos szereppel felruházott sportrendezvények látogatásától való eltiltás szankció érvényesülését. Magyarországon az elmúlt időszakban *alapvetően javult*

a sportrendezvények biztonsági helyzete, nem utolsó sorban az infrastrukturális fejlesztéseknek is köszönhetően, negatív jelenségek azonban továbbra is előfordulnak. A szabálysértések között a polgári felhasználású robbanóanyagokkal és pirotechnikai termékekkel visszaélés a leggyakoribb, míg a bűncselekmények köréből a garázdaság emelkedik ki. Ugyanakkor sok esetben a rendbontásokat, rendzavaró cselekményeket nem követi feljelentés, így azok nem jutnak a hatóságok tudomására, különösen alacsonyabb osztályú mérkőzések esetén. Kedvező jelnek tekinthető, hogy csökkenő trend figyelhető meg a Sportrendezvényeket Biztonsági Szempontból Minősítő Bizottság által magasabb biztonsági kockázatúnak minősített (fokozott vagy kiemelt) sportesemények arányát tekintve.

A sportrendezvények biztonságának növelése érdekében további technikai fejlesztések (nagyfelbontású kamerarendszerek, beléptetőrendszerek, ellentétes szurkolói csoportok szétválasztásának megoldása sportlétesítményeken belül stb.). Ajánlatos lenne a sportrendezvények biztonságáról szóló 54/2004. (III. 31.) Korm. rendelet hatálya alá tartozó rendezvények egyértelmű behatárolása, valamint a gyakorlati tapasztalatok alapján biztonsági kockázatot alig jelentő sportágak körének esetleges szűkítése, illetve a háromfokozatú biztonsági besorolási rendszer megreformálásának megfontolása.

A tudományos irodalom gyakran a jogfosztó, tehát nem szabadságelvonó, hanem csak egy-egy jogot korlátozó vagy időlegesen attól megfosztó szankciók rendszerében helyezi el a kutatási jelentés tárgyát képező – Magyarországon új – büntetőjogi szankciót, a sportrendezvények látogatásától való eltiltást, megemlítve a szabálysértési alakzatot is. A kutatás viszonylag nagy ívű történeti, dogmatikai előzmények rendszerszintű és abba ágyazott elemzésével – tudományfejlődés-elméleti előfeltételezettséget használva – értelmezi a szabályozás összetettségét és specialitását. Ezt elvégezve látszanak meg legjobban a gyakorlati érvényesülés és az ellenőrzés problémái, amelyeket a kutatásnak sikerült felszínre hoznia az új szankció gyakorlati érvényesülését elősegítve. A nagyságrend bemutatása a jelenleg rendelkezésre álló adatokból történt. Nem alakult ki, hogyan lehet tájékozódni az érvényesülésről, a nyilvántartásról, így akkor sem, ha az illetékességi területen kívül gyakorolja az elítélt a tilalmazott jogot. Törvényességi szempont, de az elítélt egyéni érdeke is, hogy a büntetés tartalmát képező tilalmak a törvényes időtartamon keresztül érvényesüljenek. A jogfosztó büntetéseknél a tartamba beszámítható és be nem számítható idők tekintetében a végrehajtási szabályozás kívánni valót hagy maga után az érthetőség szempontjából a gyakorlati területen. Az ítéletről a bíróságtól induló értesítés útja a törvényszéki büntetés-végrehajtási csoporton keresztül vezet az Országos Rendőr-főkapitányság sportrendészeti nyilvántartásáig. Az értesítések esetenként pontatlanul, hiányosan lettek kitöltve, de az is előfordult, hogy az ORFK-hoz nem küldték el azokat. Így a tilalom tartalma, lejárat napja nem lett pontosan kitöltve, a meg nem érkező értesítés pedig oda vezetett, hogy még nyilvántartásba sem tudták venni a büntetést. Előfordult az is, hogy több hónapos késéssel küldték meg a bírósági értesítést. Arra vonatkozóan nincs nyilvántartása a területi rendőrkapitányságoknak, hogy az illetékességi területükön ki az a személy, akit a sportrendezvények látogatásától eltiltás büntetéssel sújtott a bíróság. Tapasztalható volt az is, hogy az ítéleti rendelkezés köre miatt válik nehezzé az eredményes végrehajtás. Utólag nem állapítható meg, hogy mikor történt a nyilvántartásból az adatok törlése. Az eredményes végrehajtást elősegítheti a helyszínének tényleges megjelölése is. A tényleges végrehajtást nem hatósági személyek (hanem sportegyesületek) végzik, az ellenőrzésük továbbgondolkodást tesz szükségessé.

A hiátusok, javaslatok, felvetések összegzése a hatékony végrehajtás célzatával történik, hogy ez a büntetési nem is betöltse a rendeltetését.

Barabás A. Tünde – Szigeti Ákos – Koplányi Gergely:

MargIn – Tackle Insecurity in Marginalized Areas
(nemzetközi projektben való részvétel)

Az EU Horizon 2020 program keretében meghirdetett pályázatra a Barcelonai Egyetem vezetésével egy olyan konzorcium pályázott, amelyben az OKRI kutatói mellett olasz, angol, francia és spanyol kutatók is részt vettek, összesen hét partnerintézet közreműködésével.

A 2015 és 2017 között zajló kutatás a bizonytalanságérzet négy dimenzióját vizsgálta:

- 1) az *objektív dimenziót* (az áldozattá válást);
- 2) a *szubjektív dimenziót* (a bűnözéstől való félelmet);
- 3) a *társadalomgazdasági dimenziót* (a szociális sérülékenységet); és
- 4) a *társadalomföldrajzi dimenziót* (a fizikai környezet hatását).

2017 során kiértékeljük a Budapest két kiválasztott területén – a II., valamint a X. kerület városrészeiben – zajló kvalitatív terepmunka eredményeit. 2017 februárjában két alkalommal rendeztünk fókuszcsoporthoz beszélgetést az érintett városrészekben dolgozó szakemberek – önkormányzati, rendészeti és civil szervezetek munkatársainak – bevonásával: megoldási javaslatokat készítettünk elő a bizonytalanságérzetet meghatározó helyi problémákra.

Eredményeink – és a javasolt megoldások jellege – összességében azt a felvetést támogatják, mely szerint az emberek bizonytalanságérzetében – az áldozattá válás és az attól való félelem mellett – központi szerepet játszanak a társadalomgazdasági és társadalomföldrajzi tényezők. Bár a városi bizonytalanságérzet egyértelműen kötődik a bűnözés és az antiszociális viselkedések megjelenéséhez, talán még ennél is erősebben kapcsolódik a társadalmi kirekesztődéshez és a közösségi kohézió hiányához, illetve az adott környék és lakosság deprivált, marginalizált helyzetéhez.

A projekt disszeminációs és exploitációs tevékenységét vezető partnereként az OKRI kutatóinak feladata volt a projekt nemzetközi zárókonferenciájának megszervezése és lebonyolítása Budapesten. A **MARGIN projekt zárókonferenciája** 130 fő, közöttük 80 külföldi résztvevő közreműködésével 2017. április 3–5. között került megrendezésre. A konferencián a magyar partner részéről kutatónk tartott előadást.

A konferenciát követően kétnapos, kutatást lezáró workshopot szerveztünk az OKRI-ban a partnerintézmények kutatóinak részvételével. A találkozón az eredmények megosztása mellett értékeltük a zárókonferenciát és előkészítettük a projekt lezárásához szükséges további dokumentumokat. A találkozó utáni hetekben véglegesítettük a korábban általunk elkészített, a MARGIN-kutatás összes partnerére kötelező exploitációs tervet (Exploitation plan), amely a kutatás népszerűsítésének és az eredmények terjesztésének módjait határozza meg a kutatás lezárultát követő időszakra vonatkozóan is. Dokumentáltuk továbbá a projekt során általunk monitorozott kommunikációs tevékenységeket (Evaluation of dissemination and exploitation activities) és a zárókonferencia előadásait (Final event minutes). Április 30-ig elkészültek a végleges kutatási beszámolók is, illetve a zárótanulmány angol nyelven, amely megküldésre került az EU számára. A projekt Európai Tanács előtti utolsó beszámolójára 2017 májusában, Brüsszelben került sor.

Az EU Horizon 2020 programjának értékelői a tudományos jelentést és az elszámolást elfogadták, ezzel a projekt hivatalosan is sikeresen lezárult.

3. HARMADIK FŐIRÁNY: BŰNÖZÉSKONTROLL

Parti Katalin:

A Digitális Gyermekvédelmi Stratégia gyakorlati megvalósulása az iskolákban, különös tekintettel a virtuális térben megjelenő bántalmazásra

A Kormány által 2016-ban, az 1488/2016. (IX.2.) Korm. határozattal elfogadott *Digitális Gyermekvédelmi Stratégia* az intézkedési tervében kiemelt jelentőséget tulajdonít a gyermekek között a digitális térben megvalósuló megfélemlítés és bántalmazás (*cyberbullying*) vizsgálatának. A Stratégia szerint élnékíteni szükséges a tudatosító, ártalomcsökkentő tevékenységet végző civil szervezetek oktatási intézményekkel történő együttműködését. A kutatás ezért célul tűzi ki a kortárs digitális bántalmazás terén az iskoláknak segítséget nyújtó, magyarországi civil szervezetek feltérképezését és az általuk az iskoláknak nyújtott szolgáltatások tematikus csoportosítását, valamint a hiányosságok azonosítását.

A kutatás során az internet keresőfelületei és a civil szervezetek weboldalai alapján térképeztük fel az *anti-bullying* tevékenységet folytató civil szervezeteket. Emellett mélyinterjúkat készítettünk azon oktatási intézmények vezetőivel és iskolaalapú programok kidolgozóival, akik mindennapi gyakorlatukban igénybe veszik a civil szervezetek segítségét. A mintába kerültek az olyan *ad hoc* állampolgári kezdeményezések is, amelyek egy-egy felszínre törő társadalmi probléma közösségi megvitatása vagy az azzal kapcsolatos tájékoztatás céljára jöttek létre. A minta tartalmaz néhány fontos magyarországi, mindennapi gyakorlatában alternatív módszereket alkalmazó oktatási intézményt is.

Habár jelentős az oktatási, illetve online és iskolai bántalmazással kapcsolatos tevékenységet végző civil szerveződések jelenléte Magyarországon, ezek a szervezetek nem láthatók és tevékenységük sem transzparens, emiatt az iskolák már csak akkor kérik a segítségüket, ha a konfliktusok eszkalálódnak és a mindennapi békés tanulási légkör sem biztosított.

A civil szervezetek aránytalanul kevés tréninget, továbbképzést kínálnak az iskolai kortárs-erőszak megelőzésében nagy jelentőségű alternatív oktatási módszerek és a (iskola)vezetők kompetenciák fejlesztésére. Ez utóbbiakra azért lenne szükség, mert a komplex *anti-bullying* programok folytatásához és fenntarthatóságához az iskola pedagógusainak és dolgozóinak a folyamatos készülségére és vezetők általi megerősítésére lenne szükség.

Javasoljuk, hogy az állami, a civil szervezetek, a helyi szerveződések és az oktatási intézmények képviselői együttesen dolgozzanak ki bűnmegelőzési stratégiát, amely egyfelől helyi szükségletfelmérésen, másfelől pedig az egymással folytatott párbeszéd során érlelődő munkakapcsolatokon alapul. Mindamellett, hogy az iskolai kortárserőszakkal kapcsolatos ismeretek oktatását be kell vezetni a tanárképzésbe, a civil szervezetek a továbbképzésben, illetve az akkreditált speciális képzések terén kaphatnának nagyobb szerepet. Hasonlóképpen vonatkozik ez az iskolai bűnmegelőzési tanácsadói feladatokat ellátó rendőrök felkészítésére.

A civil szervezeteknek ajánlott transzparenciájuk, illetve az online kommunikáció élénkítése. Javasoljuk a civil szerveződéseknek az asszertív, önkéntes, esetenként szakmai tapasztalatokkal rendelkező felnőtt lakosság előtt a kapuk megnyitását.

Az iparág és a civil szféra együttműködésének kialakítására van szükség a bejelentésre és a bizonyítékok rögzítésére alkalmas okostelefon-alkalmazások kifejlesztéséhez, mert bár a világon számos ilyen alkalmazás segíti az iskolák életét, Magyarországon ezidáig nagyon kevés ilyen applikáció készült.

A kutatási mintánk öt olyan speciális oktatási rendben működő iskolát is tartalmaz, amelyek a részvételi konfliktusmegoldás módszereit alkalmazzák mindennapjaikban, nemcsak az inter-

venció, hanem a megelőzés során is. Megfontolandó a hivatkozott oktatási intézmények resztoratív, közösségi konfliktusmegelőző és megoldó gyakorlatainak más oktatási intézmények életébe való beépítése.

4. NEGYEDIK FŐIRÁNY: KIEMELKEDŐ VAGY VESZÉLYES BŰNCSELEKMÉNYEK, BŰNELKÖVETŐK

Solt Ágnes:

Öngyilkosságot elkövetett tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték

A tényleges életfogytig tartó szabadságra ítélték több mint 10 százaléka követett el befejezett öngyilkosságot. Az öngyilkosságok majd mindegyike a szegedi Hosszúidős Speciális Rezsim (HSR) körleten elhelyezett fogvatartottak körében történt, az utóbbi 3 pedig két éven belül. Bár a büntetési tételből és mértékből fakadóan indokolható az öngyilkosságok és kísérletek valamivel magasabb aránya a teljes fogvatartotti populáció öngyilkossági rátájához mérten, de ezzel együtt indokolatlanul magas. Külön magyarázatra szorul, miért koncentrálnak egyetlen körletre a rendkívüli események.

A kutatás célja az öngyilkosságokhoz vezető konkrét okok feltárása, az oksági viszonyok meghatározása, és a további öngyilkosságok megelőzéséhez szükséges feltételek felfedése.

A tézses fogvatartottak körében 2011 áprilisa óta évente 3-4 alkalommal készítünk mélyinterjúkat attitűdjeik, mentalitásuk, benti életük és börtönadaptációjuk megfigyelése céljából. Követjük a kapcsolati hálót, a kapcsolattartást, a személyzet és a fogvatartottak viszonyát, a különböző változó szabályozások és intézkedések hatásait és a működő megküzdési stratégiákat. Jelenleg az országban három helyen működik HSR, amelyeket össze tudunk hasonlítani egymással, és a különféle gyakorlatok eredményességét és hatásait is vizsgálni tudjuk. Egyrészt a kutatás sokéves interjúbeszélgetései szolgálták a jelen kutatás elemzett adatainak bázisául. Másrészt megkértük a BVOP belső, tézses öngyilkosságokat elemző hivatalos vizsgálati anyagának iratait, amelyekből a rendkívüli események belső ellenőrzése folyamán feltárt okok és következtetések, intézkedések, valamint a pontos tényismertetés megismerhetővé és elemezhetővé vált számunkra.

Az öngyilkosságokhoz vezető okok feltárásával és a védőfaktorok feltérképezésével a további öngyilkosságok megelőzéséhez javaslatokat fogalmazunk meg.

A kutatási beszámolóban röviden ismertetjük a szuicidumok természetrajzát, a börtönbeli elkövetések specifikumait. Ezt követően a tényleges életfogytiglan szabadságvesztés jogintézményét vázoljuk, illetve kitérünk az ebből adódó dilemmák egy részére. Végül rátérünk azokra az egykori elítéltekre, akiknek a történetét közelebbről kívánjuk ismertetni annak reményében, hogy a problémára adott egyértelműnek tűnő elsődleges magyarázatok felszínessége megmutatkozzon a vizsgált témakörben. Ebben a részben az elítéltek saját szavaikkal írják le a történetek előzményeit, illetve okait és összefüggéseit, majd az Országos Parancsnokság vizsgálati anyagaiból emeljük ki a főbb megállapításokat és következtetéseket. A kétféle szemlélet kontúrja komplexen megvilágítja a bv. belső működését, a fogvatartottak és a rendszer merőben eltérő szemléletét és szempontrendszerét.

Ritter Ildikó:

Kábítószerfutárok Magyarországon II.

A vizsgálat célja annak feltárása volt, hogy milyen egyéni és társadalmi (elsősorban szociális, gazdasági, egészségügyi) körülmények, környezet vagy hatások játszanak szerepet abban, hogy valaki bevonódik az illegális kábítószer-kereskedelembé alkalmazottként, és a prosperáló, jelentős profitot termelő iparágban csekély ellenérték fejében jelentős kriminológiai és sok esetben egészségügyi kockázatot vállalva végez munkatevékenységet. A kvalitatív vizsgálat megvalósításához mélyinterjú módszerrel alkalmaztunk. A mintavételi keretet a vizsgálat idején a hazai büntetés-végrehajtás intézményrendszerében fogvatartott azon személyek alkották, akiket jelentős mennyiségű kábítószer országba történő behozatala vagy kivitele miatt ítélték el jogerősen (csempészek vagy futárok). A vizsgálati mintát 48 fő alkotta.

Tavaly, a két évre tervezett vizsgálat első részében, a szakirodalom feldolgozásával és a mélyinterjú elkészítésével exploratív leírását adtuk a vizsgált jelenségnek. Az idei évben elkészült a részletes elemzés és a videón rögzített interjúkból egy dokumentumfilm is a hazai kábítószer-csempészekről.

A vizsgálat eredményei szerint a hazai drogpiacon továbbra is fragmentált. Kisebb csoportok, 2-3 főből álló teamek, de nem ritkán egyszemélyes magánvállalkozások foglalkoznak kábítószer-kereskedelembel. A csoportok, „cégek” egy adott szűkebb földrajzi térségben (városban, falvakban) ismerik egymás tevékenységét, de elkülönülnek egymástól. A pár főből álló csoportok szerkezet sajátossága, hogy egy-egy csoporttag gyakran több piaci szerepben is megjelenik. Számos variáció megfigyelhető volt a mintába került szerveződésekben.

A szerepösszevonásnak két fő oka van: az egyik a bizalmatlanság és/vagy a hatósági észlelési kockázat mérséklése, a másik pedig a profitmaximalizálás.

Éppen ezért a szerveződési struktúrában nincsenek a kartellekhez vagy a klasszikus szervezett bűnözői csoportokhoz hasonló szervezetszociológiai értelemben elkülöníthető szerepek, tevékenységek. Csak flexibilis szerepstruktúrák vannak, amelyek a helyzet függvényében gyorsan változhatnak. A szervezet működése pedig ezek köré a szerepstruktúrák köré épül. A rugalmas szerepstruktúrák és kínálati oldali szerepdiffúzió egy nagyon sajátos, sokszereplős, monolisztikus jegyeket magán viselő, de alapjaiban kompetitív, fragmentált piacot működtet. Olyan, amely magán viseli a hazai kisvállalkozásokra jellemző piaci szerveződést és magatartást.

A rétegtudományos helyzet, illetve a drogkereskedelemben betöltött szerep között szignifikáns összefüggés figyelhető meg. Az alacsony társadalmi státuszú családból érkezők a drogpiacon alacsonyabb szintű kínálati oldali szerepeiben jelentek meg (futár, minden szerepet felvállaló kiskereskedő, „házmester”, aki ügyel pl. egy kannabisz-ültetvényre, kábítószer-raktárra stb.), míg a közép vagy felsőbb társadalmi státuszúak, függetlenül a drogkarrierüktől, jellemzően a magasabb szintű kínálati oldali szerepekben (nagykereskedők, marketing menedzserok, csempészek [saját, nagy mennyiségű kábítószer szállítók], szervezők). A kábítószer-problémával korábban küzdő megkérdozettek körében nem feltétlenül a rétegtudományos helyzet, hanem sokkal inkább a gyermekkorban átélés és fel nem dolgozott traumák vezettek a drogfogyasztó magatartás kialakulásához és ennek folyamánként a drogkereskedelembel vagy drogcsempészetbe.

Virág György – Parti Katalin – Szabó Judit:

Az erőszakos szexuális bűnözés aktuális hazai jellemzői (III. szakasz)

Kutatásunkban az erőszakos szexuális bűncselekményekkel és azok társadalmi megítélésével kapcsolatos kérdésekre kerestünk választ. Egyrészt arra voltunk kíváncsiak, mi jellemzi ezeket a bűncselekményeket alanyi és tárgyi oldalon, különös tekintettel az elkövető és az áldozat közötti ismeretségre, az elkövetés helyére és idejére, továbbá az áldozat jellemzőire és viselkedésére. Másrészt célunk volt annak feltárása is, hogy milyen mértékben érvényesülnek a szexuális erőszakkal kapcsolatban a társadalomban élő téves hiedelmek, az ún. nemierőszak-mítoszok az átlagpopulációban, a nemi erőszak miatt indult büntetőeljárásokban, valamint az ítélelhozatal során. Vizsgáltuk azt is, hogy az utóbbi 15 év során milyen bűnmegelőzési, illetve társadalmi célú vizuális anyagok jelentek meg a szexuális erőszak tárgyában, azok milyen probléma megoldására irányultak, milyen üzenetet kívántak eljuttatni a célcsoporthoz, illetve milyen társadalmi csoport volt a célközönségük. Mindezekkel összefüggésben az erőszak és a szexualitás megjelenésének összefüggéseit is vizsgáltuk a populáris zenei kultúrában. Az összetett célkitűzéseknek megfelelően kutatásunk komplex módszertanra épült. A szakirodalmi feldolgozáson kívül aktavizsgálatot, online kérdőíves felmérést, vizuális és zenei anyagok tartalomelemzését, statisztikai adatok elemzését, és jogszabáylelemzést végeztünk.

2015-ben került sor az online kérdőíves adatfelvételre, a vizuális anyagok összegyűjtésére és irányított kérdések alapján való elemzésére, a fiatalok körében népszerű zenei videók szexuális és erőszakos tartalom szerinti elemzésére, a nemzetközi szakirodalom és az irodalmi háttér áttanulmányozására, valamint a bírósági határozatok összegyűjtésére. 2016-ban történt meg a 2015. évben jogerős bírósági ítélettel lezárt ügyek feldolgozása, amelynek eredményei alapján indokoltnak láttuk az ilyen bűncselekmények tárgyában indult, ám a nyomozati szakban jogerősen megszüntetett vagy felfüggesztett ügyek vizsgálatát is. Ennek alapján a 2017-ben elvégzett aktakutatásunk az erőszakos közösülés, szemérem elleni erőszak, szexuális erőszak, illetve szexuális kényszerítés tárgyában indult, és 2015-ben a nyomozati szakban megszüntetett vagy felfüggesztett büntetőügyek vizsgálatára terjedt ki.

Eredményeink további adatokkal szolgáltak mind az erőszakos szexuális ügyek hatóságok által észlelt sajátosságaival, mind az azok miatt indult büntetőeljárások jellemzőivel és nehézségeivel kapcsolatban.

A kutatás eredményeit folyamatosan ismertetjük nemzetközi és hazai konferenciákon és publikáljuk szaklapokban.

Nagy László Tibor:

Az emberölések jellemzői és trendjei a kriminálstatisztika tükrében

Az emberölés mint a legsúlyosabb erőszakos bűncselekmény, különös jelentőségű: viszonylag csekély számaránya ellenére a közvéleményt és a médiát jobban foglalkoztatja, a köznyugalmat nagyobb mértékben zavarja, a közbiztonság helyzetére, az állampolgárok biztonságérzetére lényegesen erőteljesebb befolyást gyakorol, mint más deliktumok. Ebből adódóan hatékony üldözése kiemelkedően fontos feladata a bűnüldöző és igazságügyi szerveknek. Egy-egy ország, terület, régió kriminalitási helyzetének, viszonyainak értékelésénél mindig az elsődleges adatok között szerepelnek az adott helyen elkövetett, élet elleni bűnözés mutatói. Ezen adatok már csak azért is hangsúlyosak és mérvadóak, mivel az emberölés – a szilárd közállapotokkal jellemezhető országokban – az alacsony látenciájú bűncselekmények közé tartozik. E vonatkozásban az

állampolgárok kriminalitási érzékenysége, a bűnüldöző szervek fogadókészsége és felderítési tevékenysége is páratlanul magas szintű. Az élet elleni bűntettek ismertté válásának általában sokkal nagyobb a valószínűsége minden más bűncselekményhez képest, kivételesen azonban e körben is előfordulhatnak sikeresen leplezett, rejtve maradt cselekmények.

Magyarországon az ismertté vált szándékos emberölések száma a rendszerváltásig fokozatosan csökkent (évi átlagban az 1960-as években 560, a hetvenes években 515, míg a nyolcvanas években már csak 395 szándékos emberölés vált ismertté), a rendszerváltást követően azonban e téren is romlott a helyzet, a kilencvenes években átlagosan 424 emberölés történt. Az ezredfordulót követően azonban egyre javuló trendet láthatunk, a 2010-es években éves átlagban már csak 122 befejezett emberölés valósult meg, és 2015-ben (185), valamint 2016-ban (199) korábban soha nem tapasztalt módon kétszáznál kevesebb szándékos emberölés (befejezett és kísérlet) regisztrálására került sor.

Az emberölések esetén kiemelt jelentőségű a befejezett, illetve a kísérleti stádiumban maradt cselekmények megoszlása. 1979 előtt a befejezett emberölések aránya mindig 50 százalék alatti volt, ezt követően azonban szinte állandóan 50 százalék feletti, olyannyira, hogy 1994-ben és 1995-ben ez a mutató a 70 százalékot is meghaladta. Az utóbbi években a kvóta 50 százalék körüli. 2015-ben minden korábinál kevesebb, 100 alatti (99) volt a regisztrált befejezett emberölések száma, 2016-ban pedig ennél alig több (101). A minősített esetek közül a különös kegyetlenséggel elkövetett cselekmény a leggyakoribb, 15 százalék körüli értékkel.

A regisztrált emberölést elkövetők száma jellemzően néhány fővel meghaladja az ismertté vált bűncselekményekét, ami egyrészt a magas felderítési eredményességnek köszönhető, másrészt nem ritka, hogy a gyilkosságot több bűnelkövető együtt valósítja meg. Gyermekkorú elkövető 2008 óta nem fordult elő, a fiatalok aránya 5 százalék, a női tetteseké 16 százalék körüli. Az elkövetők és az áldozatok kapcsolatát illetően az adatok egyértelműen mutatják, hogy az emberölések sértettjei döntő arányban az elkövető számára ismerős személyek közül kerülnek ki, csupán mintegy 20 százalékuk teljesen idegen.

A kutatás rávilágított arra, hogy a közvélekedéssel szemben az emberölések terén egyértelműen javuló tendencia, minden korábinál kedvezőbb szám adatok figyelhetők meg, és elsősorban hozzátartozók, ismerősök az áldozatok, ugyanakkor magas a különös kegyetlenséggel elkövetett cselekmények aránya, és továbbra is jelentős szerepe van az alkoholnak mind az elkövetői, mind a sértetti oldalon.

Bolyky Orsolya:

A gondatlanságból elkövetett emberölések jogalkalmazási problémái és kriminológiai jellemzői

A kutatás elsősorban a gondatlanságból elkövetett emberölésekkel kapcsolatos jogalkalmazási nehézségek, különösen a minősítéssel kapcsolatos jogi problémák feltárására törekedett, mindezt az ítéleti indokolások részletes elemzése által. A gondatlan emberölések kriminológiai szempontú elemzésének célja, hogy megismerjük a cselekmények jellegét, az elkövetői és a sértetti kör jellemzőit, valamint a bűncselekmény előzményeit, körülményeit.

A mintába valamennyi, 2013–2015 között jogerős ítélettel zárult, gondatlanságból elkövetett emberölés bűnügyi iratai – beleértve a rendőrségi és ügyészségi iratokat – bekerültek. Így összesen 33 ügy részletes analizésére került sor. A kriminológiai elemzéshez, valamint a büntetőjogi adatok kiszűréséhez strukturált kérdőívet használtunk, amely előre meghatározott válaszlehetőségeket tartalmazott. A gondatlanság dogmatikai problémáinak vizsgálata textuális elemzéssel, kvalitatív módon történt.

Az elemzett bűncselekmények arra engednek következtetni, hogy a gondatlanságból elkövetett emberölések jelentős része baleseti jellegű, véletlenszerű cselekmény, amelyeknél a vádlottak számára a valódi büntetés a hozzátartozójuk – elsősorban gyermekük – elvesztése. A bíróság is sok esetben kitér erre a tényre, és általában enyhe büntetéssel – felfüggesztett szabadságvesztéssel – sújtja a szülőket, illetve más, a megfelelő felügyeletet elmulasztó személyeket. Többször előfordult a nyomozás ügyész általi megszüntetése a társadalomra veszélyesség csekély foka okán, ilyenkor az ügyész a gyanúsítottat megrovásban részesítette. Korábbi, szándékos emberölésekre irányuló kutatásaink alapján úgy látjuk, hogy a tudatos gondatlanságból elkövetett cselekmények akár eshetőleges szándékkal elkövetett emberöléseknek is minősülhetnének. Kizárólag az aktuális bíróságon múlik, hogy melyik minősítést választja, mivel hasonló tényállású ügyekben a bíróság a szándékos emberölés büntetékének megállapítása mellett döntött.

A közlekedési bűncselekmények – amelyek esetében az eredmény tekintetében az elkövetőt csak gondatlanság terheli – sokszor felmerülnek mint lehetséges bűncselekmények a halállal végződő, a közlekedéshez, közúthoz kapcsolódó esetek körében. Ilyenkor a bíróságnak azt kell eldöntenie, hogy a halálos eredmény létrehozásáért felelős személy a KRESZ hatálya alatt állt-e a cselekmény elkövetésekor, vagy sem. Ha nem, akkor gondatlanságból elkövetett emberölésért fog felelni.

Hasonló a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés és a gondatlan emberölés elhatárolásának kérdése is. Ha a terhelt olyan tevékenységet végez, amelyre valamely speciális foglalkozási szabályok vonatkoznak, akkor – függetlenül végzettségétől – a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés vétségéért felel. Ugyanakkor az elemzett ügyekből látható, hogy a gyakorlat nem mindig következetes e szabály alkalmazásakor.

Végül pedig, tiszteletben tartva az irányadó és hagyományos dogmatikai megfontolásokat, átgondolkodásra érdemesnek találnánk a következőt: látható, hogy az ügyek legtöbbször a gondatlanság enyhébb alakzata szerint minősül, azaz hanyag gondatlanság valósul meg. A terhelt sokszor nincsen a halálos esemény közelében sem, és a tőle elvárhatóság követelménye is számos esetben – mint ahogyan erre a bíróságok is kitérnek ítéleteikben – rendkívül távoli az eredmény tekintetében. Ezen esetekben felvetődhet a kérdés, hogy – a büntetőjogi hagyományokat félretéve – mennyiben szerencsés ezeket a cselekményeket emberöléseknek nevezni? Nem fejezné-e ki jobban a cselekmény jellegét, ha halált eredményező gondatlanságról beszélnénk? Természetesen tartalmilag ugyanazon tényállások tartoznának ebbe a körbe, de mégsem minősülnének a tragédiát átélő szülők, nagyszülők, nevelőszülők „gyilkosnak”.

5. FŐIRÁNYON KÍVÜLI KUTATÁSOK

Mészáros Ádám:

A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban III.

A bűncselekmények csoportosítása az objektív tényállási elemek szerint

A több éve folyó kutatás 2017. évi feladata a bűncselekmények objektív tényállási elemek szerinti csoportosítása volt. Ennek megfelelően a munka kiterjedt a tényállás jelentéstartamainak vizsgálatára (történeti, törvényi, általános törvényi tényállás), a tényállás és a diszpozíció megkülönböztetésének jelentőségére, a bűncselekmény–tényállás–tényállásszerűség elhatárolására, a törvényi tényállás szintjeire (alap, minősített, privilegizált tényállás), az általános törvényi tényállás elemeinek meghatározására. A saját álláspont kidolgozásának főbb pillérei a tényállásszerűség értelmezésének objektív alapokra helyezése, a jogi tárgy rendszerbeli he-

lyének meghatározása, a szubjektív tényállási elemek kirekesztése a tényállásszerűség köréből, a tettességhez szükséges ismérvek áthelyezése az objektív tényállási elemek közé. Az objektív tényállásszerűség (diszpozíciószerűség) kategóriája mindezek alapján mentes minden szubjektív alapú elemtől. Az objektív tényállási elemek így a) az elkövetési magatartás, b) az elkövetési tárgy, c) az eredmény, d) az okozati összefüggés, e) a szituációs elemek, illetve f) a tettességhez szükséges ismérvek. Az objektív diszpozíciószerűség elemei pedig a) az elkövetési magatartás, b) az eredmény és c) az okozati összefüggés.

Az egyes fogalmi elemek kibontása volt maga a kutatási feladat.

Az *elkövetési magatartás* kérdésével az előző kutatási év, illetve a 2016. évi beszámoló foglalkozott részletesen. A kutatás eredményeképpen a bűncselekmények az *elkövetési tárgy, a passzív alany és a sértett szerint* a következő csoportokba sorolhatók:

- a) vannak olyan bűncselekmények, amelyekben egyáltalán nem szerepel elkövetési tárgy;
- b) vannak olyan bűncselekmények, amelyekben elkövetési tárgyként dolog szerepel, passzív alany nem;
- c) vannak olyan bűncselekmények, amelyekben elkövetési tárgyként passzív alany szerepel, dolog nem;
 - ca) vannak olyan bűncselekmények, amelyek passzív alanya bárki lehet;
 - cb) vannak olyan bűncselekmények, amelyek passzív alanya csak meghatározott személyes tulajdonsággal rendelkező személy lehet;
- d) vannak olyan bűncselekmények, amelyekben elkövetési tárgyként nem dolog és nem passzív alany szerepel;
- e) vannak olyan bűncselekmények, amelyekben elkövetési tárgyként dolog is és passzív alany is szerepel;
- f) vannak olyan bűncselekmények, amelyeknek passzív alanyuk van, és ez egyben a sértett;
- g) vannak olyan bűncselekmények, amelyeknek passzív alanyuk van, de ez nem szükségképpen a sértett;
- h) vannak olyan bűncselekmények, amelyek nem tartalmaznak passzív alanyt, és sértettjük sem lehet;
- i) vannak olyan bűncselekmények, amelyek nem tartalmaznak passzív alanyt, sértettjük azonban lehet.

A bűncselekményeket az *eredmény szerint* a következőképp lehet csoportosítani:

- a) alaki vagy immateriális bűncselekmények (ezek tényállása nem tartalmaz eredményt)
- b) anyagi vagy materiális bűncselekmények (ezek tényállása eredményt tartalmaz), ezeken belül is különbség tehető az eredmény jellege szerint, így beszélhetünk:
 - ba) materiális sértő bűncselekményekről,
 - bb) materiális veszélyeztető bűncselekményekről,
 - bc) materiális sértő és veszélyeztető bűncselekményekről,
 - bd) materiálisan sértő vagy veszélyeztető bűncselekményekről.

Ebben a körben külön kellett foglalkozni a rizikó – veszély – sérelem témakörével.

A *tettességhez szükséges ismérvek szerint* a bűncselekmények csoportjai:

- a) közönséges bűncselekmények (delictum commune), amiket bárki elkövethet tettesként;
- b) különös bűncselekmények (delictum proprium), amiket csak a törvényben megkívánt személyes kvalifikáltsággal rendelkezők követhetnek el tettesként. E bűncselekményeknek is két fajtáját lehet megkülönböztetni:
 - ba) az ún. sajátképi különös bűncselekmények, és
 - bb) az ún. nem sajátképi különös bűncselekmények körét;
- c) szükségképpen többes közreműködést feltételező bűncselekmények.

Mészáros Ádám:

Francia büntetőjogi intézmények I.

Az Intézet tevékenységei között többször felmerült már akár munkatervi, akár munkaterven kívüli, akár év közbeni ad hoc feladatként európai országok büntető anyagi jogi és/vagy eljárásjogi intézményeinek vizsgálata, a magyar megoldásokkal való összehasonlítása.

Az ideális helyzet az lenne, ha rendelkezésre állna a főbb európai országok büntetőjogi tárgyú törvényeinek magyar fordítása, ez jelentősen megkönnyítené mind az OKRI kutatói, mind az ügyészség munkáját. Erre egyelőre nincs reális esély, a kutatás azonban lépést próbál tenni az említett ideális állapot elérésének irányába. A több évre tervezett munka első kutatási évét záró anyag előbb a francia büntetőkódex általános részének fejezeteit ismerteti, majd egyes általános részi intézményeket mutat be. A munka túlnyomó részt az anyagi jogi törvénykönyv fordításán alapul, egy szankció esetén (contrainte pénale) merült fel más forrás használatának szükségessége.

A kutatási záróanyag ismerteti a Code pénal:

- a) általános elveit, ezen belül a bűncselekmény fogalmát, súly szerinti felosztását;
- b) a büntetőjogi felelősség alapvető intézményeit, köztük a jogi személy büntetőjogi felelősségét, a bűnösségi alakzatok főbb szabályait, a tettesség, a részesség és a kísérlet meghatározását;
- c) a büntetőjogi felelősséget kizáró okokat, köztük az erőszak, a fenyegetés, a tévedés, a jogos védelem és a végszükség szabályait;
- d) a büntetés célját;
- e) a büntettek, a vétségek és a kihágások elkövetőivel szemben alkalmazható büntetéseket és mellékbüntetéseket.

Kó József:

A bűnözés számbavétele

A kutatás keretében a bűnözés mérésére felhasználható módszereket tanulmányoztuk (a hivatalos bűnügyi statisztika mellett a szociológiai módszereket alkalmazó eljárásokat is). Sajnos kevés hazai kutatás található ebben a témakörben, így elsősorban a nemzetközi tapasztalatok alapján vizsgáltuk az egyes módszerek hatékonyságát, az alkalmazásuk és összehasonlításuk során felmerülő problémákat.

A tanulmány a bűnözés mérésének lehetőségeit vizsgálja. Az elemzés alapján megállapítható, hogy a hivatalos bűnügyi statisztika közvetlenül nem alkalmas a bűnözés tényleges terjedelmének vizsgálatára. A hosszú távú idősorok lehetővé teszik ugyan a tendenciák leírását, de a belső strukturális jellemzők jelentősen eltérhetnek a látens és a regisztrált bűncselekmények körében. A bűnözés tényleges nagyságát csak kiegészítő empirikus vizsgálatok alkalmazásával lehet felderíteni. Több országban már rendszeresen végeznek viktimológiai kutatásokat, és ezek eredményét összevetik a hivatalos statisztika adataival. A hagyományos viktimológiai vizsgálatok azonban csak a természetes személyekkel kapcsolatos bűncselekmények felderítését teszik lehetővé. Ez a bűnözés körülbelül 60 százalékát érinti. A teljes terjedelem megismerésére a vállalati, szervezeti szférában végzett áldozati felmérésre is szükség van. Ezeket a vizsgálatokat érdemes kiegészíteni az önbevallásos felmérésekkel, az áldozat nélküli bűncselekmények felderítésére. E négy módszer együttes alkalmazása adhat megfelelő alapot a bűnözés tényleges terjedelmének megismerésére.

Tilki Katalin:

Az állatkínzás miatt indult büntetőeljárások tapasztalatai 2012 és 2016 között

Az Intézetben 2016-ban folytatott, „*Állatvédelem a büntetőjogban*” című kutatás során többek között arra a következtetésre jutottunk, hogy nincs összeköttetés a jogalkotás és a gyakorlati állatvédelem között. Ahhoz, hogy ez megvalósuljon, olyan kutatásokra lenne szükség, amelyek feltárják és átfogóan bemutatják a tényleges joggyakorlatot. A mostani vizsgálat erre vállalkozott.

Az állatvédelmi törvény meghatározása szerint állatkínzás az állat szükségtelen, fájdalmat okozó bántalmazása, vagy olyan hatást eredményező beavatkozás, bánásmód, valamint szükségleteinek olyan mértékű korlátozása, amely tartós félelmet vagy egészségkárosodást okozhat, továbbá az öröklődő betegségben szenvedő – nem kísérleti célra szánt – állategyed tenyészítése, szaporítása.

A tanulmány bemutatja röviden az állatvédelem történetét, az állatokkal való bánásmód fontos dokumentumait, valamint az állatkínzás külföldi szabályozását. A hazai jogi szabályozás körében sor kerül az állatkínzás tilalmának, az állattartás általános szabályainak bemutatására, továbbá az állatkínzás büntetőjogi tényállásának elemzésére és ehhez kapcsolódóan az elkobzás vonatkozó szabályainak ismertetésére.

A 2016–2017-ben lefolytatott empirikus kutatás alapját 197 büntetőügy alkotta. A jogesetek alapján megállapítható, hogy a feljelentéseket általában állampolgárok, a rendőrség, valamint állatvédő és állatmentő szervezetek tették állatok nem megfelelő tartása, elhanyagolása és elpusztítása miatt. A vizsgált esetek legnagyobb számban kutyák ellen irányultak. A bíróság jogerős ítélete szerint az állatkínzás jellemzően állatok indokolatlan bántalmazásával, valamint állatnak különös szenvedést okozva valósult meg. Az elkövetők általában 31–50 év közötti általános iskolát végzett férfiak voltak, akik vidéken élnek, olyan helyen, ahol gyakran a mai napig olyan szokások élnek, melyek mára már nem elfogadottak. A nyomozás során nehézséget okoz, hogy objektív bizonyíték nehezen szerezhető be. Ezekben az ügyekben különösen fontos a helyszíni szemle és a hatósági állatorvos jelenléte. A legtöbb probléma az élő állatok lefoglalása és őrzése kapcsán merül fel. Különösen lényeges a korai felderítés, hiszen minél később derül fény az esetekre, annál súlyosabb a következmény. Az állatok sérelmére elkövetett büntetőügyekben gyorsított eljárás lenne indokolt. Erre azért lenne szükség, mert a folyamatban lévő állatkínzásoknál az idővesztés meghatározó tényező lehet. Célszerű lenne, ha az állatok tulajdonjogáról vagy végleges elhelyezéséről külön eljárásban döntenének. A közigazgatási eljárás rövidebb idő alatt több eredményt hozhat, mint a büntetőeljárás, hiszen a kiszabott bírság kellőképpen visszatarthatja az állattal rosszul bánó gazdát attól, hogy a cselekményt újból elkövesse.

Kiss Anna:

Büntetőeljárás az elméletben és a gyakorlatban I.

Az elmúlt évben Magyarország Kormánya elfogadta az igazságügyi miniszter javaslatát a büntetőeljárás reformjával kapcsolatban. Az új Be.-t 2017 júniusában fogadta el a Parlament azzal, hogy 2018-ban lép majd hatályba.

A kutatás első része, gyakorlat hiányában az új Be. első részét elemzi, és bemutatja azokat a változásokat, amelyek a jövő büntetőeljárását jellemzik majd. A kutatás első részéről készült tanulmány nemcsak az új jogintézményekre fókuszál, hanem egyrészt az újítások mögött húzó-

dó koncepciókat tudományos módszerekkel elemzi, másrészt pedig a változó szerepek érthető elemzését adja.

A kutatás támaszkodik azokra a konferenciákra, amelyek az új Be. elfogadását megelőzően annak tervezetét, illetve javaslatát elemezték. A kutatást végző ezek mindegyikén jelen volt, és az egyik ilyen konferenciát maga szervezte. A konferenciákon elhangzottak megjelentek a kutató által szerkesztett Ügyészek Lapjában.

A kutatás első részéről készült tanulmány az alábbi témákat érinti:

- Az eljárási szakaszok egymáshoz való viszonya
- A bírósági eljárást megelőző szakasz új szerepe (az *előkészítő eljárás, a felderítés és a vizsgálat alapja és célja; az előkészítő eljárás; a nyomozás új szerepe; az ügyész szerepének változása; a vádemelési szakasz*)
- Bírósági szakasz
- Kényszerintézkedések
- A sértett szerepének változása
- A sérülékeny csoportokhoz tartozó személyek köre
- A sértett és a tanú védelme
- A terhelt szerepe
- A védő szerepe

A kutatás feltárja egyrészt, hogy a hatályos Be. alapján végzett jogalkalmazás milyen problémákat mutat, másrészt pedig kitér azokra a kérdésekre, amelyek az új Be. alapján a jövő büntetőeljárásában jelentkezhetnek.

Az egyik lényeges kérdés, ha a nyomozást nem az ügyész végzi, csak felügyeli, akkor milyen nehézségek adódnak az előzetes eljárás folyamán. Mivel ez a feladatkör nem homogén, hanem különböző típusú felügyeletet takar, ezért nem kikerülhető az egyes feladatkörök elemzése. Ha az ügyész nyomoztat, akkor ebben az esetben a felügyelet nem ugyanazt jelenti, mint amikor a nyomozó hatóság önállóan nyomoz. Ráadásul itt a hatályos Be. meg is téveszti a jogalkalmazót, mert amikor részletezi, hogy a nyomozás feletti felügyelet során az ügyész milyen tevékenységeket végezhet, akkor olyan széles jogköröket ad az ügyésznek, amelyek a nyomozás feletti felügyelethez képest jóval tágabb intézkedésekre jogosítják fel az ügyészt. Ez valószínűleg azért van így, mert a törvény e része 2009-ben került a kódex szövegébe, s ezzel megtört a kódex alappilléreire vonatkozó korábbi jogalkotói akarat.

A két típusú felügyelettől eltérően mást jelent az ún. fokozott ügyészi felügyelet. Ez utóbbi lényegében irányítást jelent. Ugyanakkor az is látható, hogy a mindennapok valóságában, a konkrét ügyek függvényében történik az ügyészi beavatkozás, s ennek mélysége egyenként más és más. Tartalmilag a felügyelet és az irányítás váltakozik. Amikor az ügyész a nyomozó hatóságot egy adott ügyben, függetlenül attól, hogy nem fokozott ügyészi felügyeletről van szó, folyamatosan utasításokkal látja el, akkor tartalmilag ez nem felügyelet, hanem irányítás.

II. AZ ÜGYÉSZSÉG ÁLTAL KEZDEMÉNYEZETT MUNKATERVI KUTATÁSOK

II.1. A LEGFŐBB ÜGYÉSZSÉG ÁLTAL KEZDEMÉNYEZETT KUTATÁSOK

Barabás A. Tünde – Szabó Judit:

Az emberi test tiltott felhasználása bűncselekmény miatt indult büntető- ügyek elméleti elemző vizsgálata

A Legfőbb Ügyészség kezdeményezésére indult kutatás célja az emberi test tiltott felhasználása, tehát a szerv- és szövetkereskedelem tárgyában indult büntetőeljárások és az azok alapjául szolgáló bűncselekmények alapvető jellemzőinek feltérképezése, és mindezek alapján a probléma hazai helyzetének értékelése, az esetleges jogi és egyéb anomáliák feltárása. Bár a szervkereskedelem tekintetében hazánk kevésbé veszélyeztetett, a globalizáció és a migráció vonatkozásában érintett, ezért az emberi test tiltott felhasználása tényállását megvalósító büntetőügyek vizsgálata a nemzetközi fejlemények fényében indokoltnak látszik. A kutatás célkitűzéseinek megfelelően elsősorban empirikus adatgyűjtési módszerekre támaszkodtunk. A normatív háttér és a rendelkezésre álló csekély releváns szakirodalom szükségzerű áttekintése mellett az aktaelemzés módszere segítségével terveztük megválaszolni a kutatási kérdéseket. Aktavizsgálatunk a hazánkban az emberi test tiltott felhasználása miatt indult valamennyi büntetőügy előre meghatározott szempontrendszer alapján történő kvantitatív és kvalitatív elemzésére kiterjedt volna, a számunkra támpontként szolgáló ENYÜBS rendszer alapján azonban mindössze négy ilyen büntetőügy jutott a tudomásunkra. Ez a minta nem teszi lehetővé a kutatási kérdések megválaszolását, ezért további kutatási kérdéseket fogalmaztunk meg, és egy további empirikus adatgyűjtési módszert hívtunk segítségül. A témakör hiteles és alapos feldolgozásának igénye, és különösen annak erősen interdiszciplináris jellege indokolta, hogy csoportos interjúkat készítsünk az ilyen büntetőügyekben már tapasztalatot szerzett büntető igazságszolgáltatási szakemberekkel – rendőrökkel, ügyészekkel – valamint az orvosszakmai, illetve tudományos vonatkozásokhoz értő szakemberekkel.

Megállapítást nyert, hogy a vizsgált tényállás mint keretdiszpozíció alkalmazása több szakterület intenzív és hatékony együttműködését követeli meg, elengedhetlenné téve az interdiszciplináris szemlélet érvényesülését. Nemcsak az emberi test tiltott felhasználása tényállása tárgyában induló büntetőeljárások tudományközi jellege és komplexitása miatt jelent azonban nehézséget a jogalkalmazók számára a vizsgált tényállás alkalmazása, hanem a normaszöveggel, illetve a védett jogi tárgygyal kapcsolatban megfogalmazott jogi dogmatikai problémák miatt is. A kutatás eredményeként javaslatok is születtek, nemcsak általában véve a háttérjogszabályok – elsősorban az Eütv.– szükség szerinti módosítására, hanem konkrét gyakorlati problémák jogi eszközökkel történő rendezésére is.

Kiss Anna:

A sértett és az áldozat szerepe a büntetőeljáráásban

A büntetőjog fejlődése folyamán a sértett elveszítette korábbi szerepét, és az igazságszolgáltatás perifériájára szorult. Ma már egyre többen hangoztatják, hogy ez nem fair a sértettel szemben. Az európai dokumentumok is felhívják a jogalkotás figyelmét arra, hogy a sértett rossz helyzetén változtatni kell. A tanulmány végigvezeti a sértett szerepét, ezen belül is a

jogait és a kötelezettségeit a XIX. századi törvénytől napjainkig, vagyis nemcsak a hatályos Be. alapján mutatja be a sértett aktív legitimációs jogát, hanem azokat a jogszabályi változásokat is elemzi, amelyek a sértett helyzetét jellemzik. Mindezekon túlmenően kitér azokra a változásokra, amelyek erősítik a jövő büntetőeljárásában a bűncselekményt elszenvedett személy helyzetét, de utal arra is, hogy maradtak még adósságaink a változtatásokat illetően.

A büntetőeljárás reformnál a jogalkotó fokozottabban figyelembe vette a sértett érdekeit, így a korábban kivívott jogok mellett igyekezett egyéb olyan feltételeket is megteremteni, amelyek a jövőben lehetővé teszik, hogy a sértettek a büntetőeljárásban az egyéni jellemzőiken alapuló megkülönböztetett bánásmódban részesülhessenek. A sértett jogainak folyamatos bővítése nem véletlen. Maga a jogalkotó is felismerte, hogy a büntető igazságszolgáltatás nem korlátozódhat a terhelt büntetőjogi felelősségének a megállapítására, hanem szükségképpen reflektálnia kell egyéb szempontokra is, mint például a sértettnek okozott kár valamilyen formában történő jóvátételére, továbbá a sértett eljárás belüli akarati autonómiájának erősítésére, de nagyon fontos figyelembe venni azt is, hogy a sértetti jogok bővítése nem történhet a terhelti jogok hátrányára.

A sértetti jogok szempontjából új rendelkezése lett a 2018-ban hatályba lépő büntetőeljárás kódexnek, miszerint az eddigiektől eltérően lehetősége lesz a sértettnek arra, hogy egyrészt nyilatkozzon arról, kéri-e a terhelt megbüntetését, másrészt pedig a jogalkotó lehetővé teszi számára azt is, hogy az őt ért sérelmeket előadhassa. Ez utóbbi lehetőségnek a gyökere abból a felismerésből fakad, miszerint azzal, hogy meghallgatják a bűncselekmény áldozatát, jobban fel fogja tudni dolgozni a történeteket.

További pozitív változtatás, hogy a sértett jóvátételi igénye is nagyobb szerepet kap az eljárásban, és jogának érvényesítése is könnyebb lesz a jövőben. Például emellett szól az a szabály is, miszerint a legtöbb feltételes ügyészi felfüggesztés esetén a terhelt számára magatartási szabályként elő kell írni vagy a kár megtérítését, vagy az eredeti állapot helyreállítását. A sértett tehát a következő évtől több jogot kap majd a büntetőeljárásban. Persze e jogok érvényesítése, a sértett számára nyitva álló lehetőségek igénybevétele nem kötelezettség, csupán jog, amivel a bűncselekményt elszenvedett személy élhet, de dönthet úgy is, hogy lemond ezekről. Így a kierőszakolt jogérvényesítés helyett az új Be. – a kímélet szempontjait figyelembe véve – a sértett belátására bízva, milyen jogokkal él majd.

Az új Be.-ben a jogalkotó megteremtette a sérülékeny csoportok kategóriáját. A sérülékeny csoport – mint név – nem jelenik meg a törvényben, hanem a jogalkotó úgy szabályozza az erre a körre vonatkozó normákat, hogy a különleges bánásmód biztosításának külön fejezetet szentel. Így az egyéniesítés tényleges érvényesülése biztosítottá válik.

II.2. MEGYEI FŐÜGYÉSZSÉGEK ÁLTAL KEZDEMÉNYEZETT KUTATÁSOK

Sárik Eszter:

A jóvátételi munka elméleti kérdéseinek és gyakorlatának vizsgálata

A Heves Megyei Főügyészség által kezdeményezett kutatásban a fogalmi meghatározást és a történeti kitekintést tartottuk elsődlegesnek. A vizsgálatban részletesen feldolgoztuk a resztoratív igazságszolgáltatás és a jóvátételi munka közötti elméleti kapcsolatot, egyszersmind rávilágítottunk arra, hogy a jóvátétel formája és a jóvátételi folyamatban szereplők személye sokat változott az elmúlt évtizedekben. Míg az eredeti resztoratív idea csak a terhelt és sértett közti kapcsolatot feltételezte, ez mára már kibővült az állam részéről

történő kompenzációval, valamint a közösségi jóvátétel szimbolikus formáival is. A közösségi jóvátétel szimbolikus formája azonban csak úgy jöhetett létre, hogy az áldozat fogalma az utóbbi évtizedekben sajátos jelentésbővüléssel ment keresztül, és a közvetlen sértett mellett megjelent az indirekt sértett, egyebekben pedig polgárjogot nyert a közösség egésze szerepe is az áldozattá válás kérdéskörében.

A kutatás empirikus részében arra a kérdésre kerestünk választ, hogy a jogalkalmazó milyen terhelt és mely bűncselekmények vonatkozásában tartja megfelelőnek a jóvátételi munka alkalmazását. A vizsgálat adatai szerint ezek fiatal, városi férfiak voltak, akiknek azonban az átlagos iskolai végzettsége magasabb volt, mint a bűnelkövetőké általában. Az elemzésben két konkrét kérdést részletesebben is vizsgáltunk: a zaklatás vétsége és a jóvátételi munka kapcsolatát, valamint azt, hogy a fiatalok körében milyen mértékű az intézkedés alkalmazása.

Kerezi Klára:

A közérdekű munka büntetés alkalmazási gyakorlata

Közérdekű munka büntetés alkalmazására 1988 óta van lehetőség Magyarországon. A harminc évvel korábbi büntetőpolitikai klíma inkább a munkabüntetések helyreállító elemét hangsúlyozta. Az elmúlt évek során nem történt sem a jogalkotásban, sem a gyakorlati végrehajtásban olyan változás a jogintézmény működésében, amely relatív erővel járó új tudományos eredmények létrejöttével kecsegtetne. Mindemellett nem haszontalan meglévő ismereteinket egy új kutatással is megerősíteni.

Figyelemre méltó, hogy a közérdekű munka büntetés alkalmazása az elmúlt 10 év alatt megduplázódott, miközben a munkabüntetés ideológiai tartalmával ellentétes irányban halad a szankció alkalmazásának értelmezése. A regnáló kriminálpolitika e szankció resztoratív vonásait hangsúlyozza legkevésbé. A számbeli növekedés azt eredményezte, hogy a közérdekű munka büntetés az ítélkezési repertoár integráns része lett.

A mintavétel során két – egymást kiegészítő – alapelvet érvényesítettünk: 1) a populáció minden elemének, minden egyes tagjának egyenlő eséllyel kell rendelkeznie arra, hogy a mintába kerüljön; 2) a mintának meghatározott pontossággal tükröznie kell az alapsokaságnak a vizsgált szempontok szerinti jellemzőit, összetételét, variabilitását.

A rendelkezésre álló mintakeretből 100 elemes mintát választottunk. Két rétegeképző ismérvet alkalmaztunk: a bűncselekmény elkövetési helyét (megyék szerint) és – a Btk. vonatkozó törvényi tényállásai alapján – a felelősségre vonás alapjául szolgáló bűncselekménytípust.

Jellemzően három bűncselekménytípus szankcionálására alkalmazza a bíróság a közérdekű munka büntetést: 1) lopás, 2) garázdaság és 3) ittas járművezetés bűncselekmény büntetésére. A cselekmények – a történeti tényállás szempontjából – viszonylag egyszerű megítélésű ügyek, amelyet az is jelez, hogy az elkövetők 87,3 százalékával szemben nem kerül sor kényszerintézkedés (előzetes fogva tartás vagy házi őrizet) alkalmazására.

A vizsgálati minta adatai alapján megállapítható, hogy a közérdekű munka büntetés kiszabása már első fokon jogerőre emelkedik az ügyek 93,4 százalékában. Ebből úgy tűnik, hogy mind az ügyész, mind a terhelt „elégedett” volt a közérdekű munka büntetés alkalmazásával. Az esetek 73 százalékában a vádlott jelen volt az ítélet kihirdetésénél, és az ügyek 18 százalékában tárgyalás mellőzésével került sor a munkabüntetés alkalmazására.

Nem új jelenség – erre már a korábbi hazai vizsgálatok is utaltak –, hogy az ismertté vált bűnelkövetőket jellemző arányszámot meghaladja a közérdekű munkavégzésre ítélték között a visszaesők aránya. Úgy tűnik, hogy a bíróságok a korábban már valamilyen bűncselekményt elkövető személyekkel szemben alkalmazzák a munkabüntetést.

A bíróságok a „közepesúlyos” munkabüntetési tartamot részesítik előnyben. Egy 2005-ben lefolytatott vizsgálat szerint (amikor még napokban számolták a munkabüntetés tartamát) a „leggyakrabban (20,3%) 26–30 napot szabtak ki, második helyen a 16–20 nap közötti büntetéseket alkalmazzák (20,0%)”. Meglepő, hogy milyen gyakran szabják ki a bíróságok a munkabüntetés maximális tartamát: közel minden hetedik ítélet 50 napot tartalmazott (14,3%). Érdekeség az is, hogy a bíróságok a „kerek” büntetési tartamokat preferálják. A közérdekű munkára ítélték iskolázottsági szintje messze elmarad a teljes népesség iskolai végzettségétől, de még az elítéltekhez viszonyítva is kedvezőtlenebb.

Mészáros Ádám – Farkas Krisztina – Garai Renáta:

A szituatív jogos védelem alkalmazási gyakorlata

A Debreceni Fellebbviteli Főügyészség által kezdeményezett kutatás célja azoknak a gyakorlati problémáknak a feltárása, amelyek a szituációs jogos védelem alkalmazása körében jelentkeznek.

Jogos védelemmel kapcsolatos kutatás az utóbbi éveket tekintve 2010-ben („*A büntetőjogi felelősség aktuális kérdései 2. A megelőző jogos védelem*”) és 2014-ben („*A jogos védelem elvi és gyakorlati problémái*”) folyt az OKRI-ban.

A 2017. évben kezdeményezett kutatás kimondottan a szituációs jogos védelem gyakorlati tapasztalatait tekintette át. A vizsgálat kiterjedt a szituációs jogos védelmes ügyek statisztikai vizsgálatára. Ebben a körben az egyik lényeges megállapítása a kutatásnak, hogy a jelenlegi viszonyok között szinte lehetetlen leválogatni a szituációs jogos védelmes ügyeket, mivel az ENYÜBS nem tartalmaz a szituációs jogos védelemre vonatkozó lezárást, a rögzített jogos védelmes adatok hiányosak, az ügyészségek pedig általában az emlékeztükre kénytelenek hagyatkozni.

A gyakorlati jellemzők közül kiemelendő, hogy:

- a) A legtipikusabb szituációk a Btk. 22. § (2) bek. aa) pontja szerinti, személy ellen éjjeli; és a Btk. 22. § (2) bek. ac) pontja szerinti, személy ellen felfegyverkezve történő támadás.
- b) A vizsgált bűnügyek tanúsága szerint a támadó magatartás csupán az esetek 15,2 százalékában irányult élet ellen.
- c) A védekező magatartást mindösszesen négy esetben minősítette a jogalkalmazó szándékos emberölés alapesetének, szándékos emberölés minősített esetének pedig csupán egyetlen esetben. Az életveszélyt okozó testi sértés a minősítések 12,9 százalékát teszi ki, a legnagyobb arányú azonban a szándékos könnyű és súlyos testi sértés alap- és minősített esete, ami a minősítések 43,6 százaléka. Szintén magas a garázdaság alap- és minősített esetének aránya (20,8%), illetve a testi sértés és a garázdaság halmazata (10,9%). Mindez azért bír jelentőséggel, mert a védekezés maga a jogos védelmi helyzetben kifejtett, tényállásszerű magatartás, amely a jogellenességet kizáró ok hiányában bűncselekménynek minősülne. A szituációs jogos védelem szabálya arra vonatkozik, hogy amennyiben a jogtalan támadás a törvényben meghatározott szituációk valamelyikének fennállásával valósul meg, azt úgy kell tekinteni, mintha a védekező életének kioltására is irányult volna, ennek pedig az a következménye, hogy ha a védekezés a támadó életének kioltásával jár, a védekező nem tehető felelőssé büntetőjogilag. Mind-ebből pedig az következik, hogy a szituációs jogos védelem szabályát ebben, és csakis ebben az esetben kell alkalmazni. Azaz, ha az eset – bár a törvényi szituációk fennállásával valósul meg – megoldható a jogos védelem „alapesete” szerint, akkor azt kell alkalmazni.

- d) a garázdaság a fentiek tanúsága szerint több esetben merül fel akár a támadói, akár a védekezői oldalon. E bűncselekménynek a jogos védelem körében betöltött szerepével kapcsolatban a 2014-es kutatás részletesen foglalkozott. Sajnálatos módon az akkor megfogalmazott problémák azóta is aktuálisak.
- e) A szükségesség, arányosság vizsgálata tekintetében az ügyészési joggyakorlat nem egységes.
- f) Az áttanulmányozott ügyekből megállapítható, hogy továbbra sem tipikusak az olyan fiktív példák, mint amelyben például egy mozgássérült személy puskával gyermekekre lövöldözik, mert azok fosztogatják a kertjében található almafát. De szintén nem fordul elő a semmiből feltűnő, késsel a kezében a megtámadott felé rohanó elmebeteg esete, mint ahogy a fogságba ejtett kenyértolvaj több órán át tartó kínzása majd megölése, vagy a telekhatáron átsétáló vadász esete sem. Előfordulnak viszont olyan esetek, amelyekben a garázdaság mint köznyugalom elleni bűncselekmény szerepel akár támadó, akár védekező magatartásként.

Tilki Katalin:

Az állatkínzás büntetékiszabási gyakorlata

A Vas és Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Főügyészség által kezdeményezett kutatás célja, hogy áttekintést adjon az állatkínzás büntetékiszabási gyakorlatáról. A vizsgálat alapját a megyei főügyészségek által rendelkezésünkre bocsátott büntetőügyek képezték, amelynek során összesen 197 ügy került áttekintésre.

A tanulmány ismerteti az állatkínzás hatályos büntetőjogi szabályozását, valamint a 2017-ben lefolytatott empirikus kutatás eredményeit. A jogesetek tanúsága szerint megállapítható, hogy a jogerős ítéletek alapján a legjellemzőbb elkövetési magatartás elsősorban az „indokolatlan bántalmazás” volt. Ez történt általában akkor, amikor az elkövetők különböző eszközökkel vertek kutyát, őzet, disznót, illetve légpuskával macskára lőttek. A minősített esetek közül legtöbbször a különös szenvedést okozva elkövetett állatkínzás büntetetté állapította meg a bíróság, főként az állatok ütlegetése, fejbe verése, továbbá a lánc benövése kutya nyakába esetén.

A bíróság enyhítő körülményként értékelte általában a terheltek beismerő vallomását, valamint büntetlen előéletét. Súlyosító körülményként legtöbbször a hasonló típusú cselekmények elszaporodottsága, a büntetett előélet, valamint a társtetteségben való elkövetés szerepelt.

Az ügyészség túlnyomóan felfüggesztett szabadságvesztés kiszabására tett indítványt, elenyésző számban tett javaslatot ennél enyhébb szankció, illetve intézkedés alkalmazására.

A jogerős ítéletekben felfüggesztett szabadságvesztést, közérdekű munka büntetést, illetve pénzbüntetést szabott ki a bíróság. A felfüggesztett szabadságvesztés 6 hónap vagy kevesebb, valamint 6 hónap és 1 év között került kiszabásra. A közérdekű munka büntetések időtartama 120, 150, 180, 300 óra volt. A pénzbüntetések összege többnyire száz- és kétszázézer forint között mozgott. A bírák végrehajtandó szabadságvesztést ritkán alkalmaztak, jellemzően viszszaeső terheltekkel szemben vagy halmazati elkövetés esetén, állatkínzás büntette miatt.

Az állatkínzás rendszerint lopás büntetével és vétségével, valamint garázdaság vétségével halmazatban került megállapításra.

Általában a maradandó egészségkárosodás vagy pusztulás okozására alkalmas bánásmód alkalmazási körében merülnek fel bizonyítási problémák.

A médiában bemutatott állatkínzással kapcsolatos megdöbbentő esetekben a bírósági ítéletek sokkal enyhébbnek tűnnek, mint amit a nyilvánosság igazságosnak tart. Ezért is fogalmazódott meg az állattartástól eltiltás mellékbüntetésként való bevezetése, illetve az, hogy alternatív szankció lehetne az állatokkal kapcsolatos közmunka, amit menhelyen kellene ledolgozni.

Kármán Gabriella:

A vagyonvisszaszerzési eljárás gyakorlati tapasztalatai az intézmény bevezetése óta

A vagyonvisszaszerzési eljárás 2013. július 1-jétől hatályos jogintézmény, elsősorban nyomozást kiegészítő külön eljárás a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényben (Be. 554/Q. §). Vagyonvisszaszerzési eljárásra sor kerülhet a bíróság ügydöntő határozatának jogerőre emelkedését követően is (Be. 554/R. §). A Csongrád Megyei Főügyészség által kezdeményezett kutatás célja annak vizsgálata volt, hogy e viszonylag új jogintézménnyel kapcsolatban milyen tapasztalatok vannak, hogyan működik a vagyonvisszaszerzés, illetve a kármegettérülés. A vagyonvisszaszerzés a vagyoni károkozással járó bűncselekmények kapcsán mind egyértelműbben felmerülő stratégiai cél és következmény, sőt jogszabályban előírt, kötelezően alkalmazandó jogintézmény. A vonatkozó cselekmények zömmel több országot érintenek, ennél fogva a nemzetközi, majd az európai bűnügyi együttműködés kialakításának indítékai között is a kezdetektől jelen volt. Az egyik legfrissebb mérvadó nemzetközi szakmai forrás leszögezi, hogy a bűncselekményből származó vagyon és annak „kezelése” nem új problémaként jelentkezik a gyakorlatban és a stratégiai gondolkodásban, de a tudományos kutatásokban sem. Legalább három évtizede jelen van ez a megközelítés a profitorientált bűnözés elleni küzdelem területén.

A vagyonvisszaszerző tevékenység alapvetően három stádiumra osztható: az első a vagyonfelderítés, -azonosítás szakasza, ezt követik a vagyont biztosító intézkedések (kényszerintézkedések), végül a vagyoni szankciók alkalmazása következik, ezzel történik meg a vagyon tényleges visszaszerzése.

A kutatás alapján megállapítható, hogy a jogintézmény alapvetően nélkülözhetetlen a kiemelt súlyú, bonyolult, pénzügyi-gazdasági ismereteket feltételező nyomozásokat igénylő büntetőeljárásokban. A Vagyon-visszaszerzési Hatóság szakszerű, gyors és hatékony vagyonfelderítői tevékenysége a nemzetközi szinten is megfogalmazott céloknak megfelelő.

Számos kidolgozatlan kérdés merül fel azonban a Vagyon-visszaszerzési Hivatal (VVH) tevékenységének és eljárásának szabályozatlansága miatt, ez részben a jogalkotás számára jelent feladatot, részben jogalkalmazói iránymutatásokkal orvosolható. Szükséges lenne konkrétan meghatározni azoknak a bűncselekményeknek a körét, veszélyeztetettségük és súlyuk alapján, amelyekben a VVH eljárása indokolt. Ez elsősorban a nyomozás során történő vagyonfelderítési ügyeket jelenti. A többi ügyben célravezető lehet a VVH iránymutató tevékenysége az általános nyomozó hatóságok számára.

Visszatérően problémák merülnek fel emellett a vagyont biztosító intézkedések (többnyire a vagyonekbezárást biztosító kényszerintézkedések) alkalmazása kapcsán.

Mivel a nyomozás során folytatott, „igazi” vagyonfelderítői, vagyont biztosító eljárást tartalmazó ügyek még kivétel nélkül folyamatban vannak, indokolt lehet a kutatás megismétlése két év múlva, amikor legalább az itt feldolgozott ügyekben várhatóan jogerős ítélet születik.

Garai Renáta:

A hulladékgazdálkodás rendje megsértésének elhatárolási kérdései

A kutatás a környezet védelmét szolgáló főbb jogterületek bemutatása körében feltárta az egyes jogágak eszköztársait, bemutatásra kerültek a felelősségi szabályok, de foglalkozik a prevencióval, a kárenyhítéssel, a kármentesítéssel is; mindezek a fenntartható fejlődés és a környezetvédelem legmagasabb fokú érvényesülése érdekében alapvetésnek tekinthetők.

A hulladékgazdálkodás rendje megsértésének büntetőjogi szabályozása részletes elemzésre került, ráülítve a hazai jogalkotás termését az Európai Unió joganyagára. Választ adott a kutatás a bűncselekmény alap- és minősített esetének különbözőségére, egyértelmű és néha nehézkes elhatárolási lehetőségeire, valamint a szabálysértési és a bűncselekményi tényállás külön-külön, és egymással összevetve is feldolgozást nyert. A bűnügyi statisztikai adatok szemléltetését követően a kutatás a jogalkalmazás nehézségeit, dilemmáit és anomáliáit mutatja be a vonatkozó fejezetben, amelyben nemcsak a nyomozó hatóság és az ügyészi szervezet, hanem valamennyi, a környezetvédelemmel bármilyen módon kapcsolatba hozható szervezet helyet kapott.

A jelentés aktavizsgálatokkal kapcsolatos fejezete az előzetesen tervezettnél nagyobb terjedelmet igényelt, melynek oka az, hogy az aktakutatás közben számos olyan kérdés merült fel, amivel részletesen és mindenre kiterjedően foglalkozni kellett. Elsőként a jelenséggel kapcsolatos főbb tendenciák rögzítése történt meg, majd a szakági együttműködés fontosságát és a párhuzamos eljárások specialitását tárgyalta a vonatkozó utasítás és jogesetek bemutatásán keresztül.

A bizonyítással kapcsolatos körülmények megjelenítése után a bejelentők, feljelentők tipizálása történt meg, vagyis a kutatás azt a kérdést járta körül, hogyan indulnak el ezek az eljárások, minek vagy kinek a hatására lesz, illetve keletkezik egy-egy büntetőügy. A nyomozások és a nyomozati cselekmények az egyik legfontosabb sarokpontjai a bűncselekmény felderítésének, ezért azoknak is kellő figyelmet kellett szentelni, majd a kutatás a szakértői bizonyítással és a szakértői véleményekkel foglalkozik kimerítően. A bírósági döntések a végeredményt mutatják, ezután a bűncselekmény és az elkövetők jellemzőinek bemutatása zárja a fejezetet.

A kutatási jelentés melléklete további gondolatébresztő ténymegállapításokat tartalmaz:

- az összes vizsgált ügy vonatkozásában bemutatja az elkövetési tárgyakat és magatartásokat, a nyomozó hatóság, az ügyészség és a bíróság által alkalmazott minősítéseket, továbbá ügynként nyomon követhető a büntetésindítványozási és büntetés kiszabási gyakorlat;
- az ügyészi jogalkalmazás megkönnyítésére egy csoportba gyűjtve nyert elhelyezést a mellékletek között a hatályos jogszabályok jegyzéke;
- végül szemléltetésre kerültek a civil szervezetek kezdeményezései, a helyszíni fényképfelvételek, és a hulladék felhasználásának, újrahasznosításának/újrahasználatának észszerű lehetőségei.

Kiss Anna:

Az illegális migráció anyagi és eljárásjogi kérdései

A kutatás az illegális migráció jogi kérdéseit vizsgálja, és két nagy területre irányul: az anyagi jogi kérdések elemzésére és az eljárásjogiakra. A kutatás gyökerei 2016-ra nyúlnak vissza, mivel az anyaggyűjtés már akkor elkezdődött.

A tavalyi évben két olyan rendezvényt is szerveztünk, amelynek a feldolgozására ebben az évben került sor. Az illegális migráció volt ugyanis a témája annak a kecskeméti kerekasztal-beszélgetésnek, melynek háttérében az Ügyészségi Szemle állt, illetve szintén 2016-ban került sor arra a Kriminálexpóra is, ahol az OKRI által szervezett egyik szekcióban a migráció témájában több előadás is elhangzott. A tavalyi rendezvények mellett ebben az évben szintén Kecskemét adott otthont annak a találkozóknak, ahol a meghívottak az illegális migráció anyagi és eljárási kérdéseire igyekeztek választ adni, segítve ezzel az OKRI-ban folyó kutatást. Az elhangzott előadások szerkesztése megtörtént, és még ebben az évben publikálásra kerülnek.

Az említett három rendezvény mellett a kutatás forrását jelentette az az összefoglaló vélemény, melyet a Kúria egyik joggyakorlat-elemző csoportja állított össze. Az ügyészi vélemények mellett így a bírói jogalkalmazás elemzése is bekerült a kutatásba. Mindezek mellett beszereztük a témában érdekelt elméleti szakemberek véleményét is.

Virág György – Parti Katalin – Szabó Judit:

Fiatalkorú elkövetők által megvalósított szexuális bűncselekmények bizonyítási nehézségei

A kutatás a Pest Megyei Főügyészség kezdeményezésére indult 2017-ben. Az eredeti témajavaslattól némiképp eltérően a kutatás elsősorban az erőszakos szexuális bűncselekményekre fókuszál, és nem valamennyi szexuális deliktumra. Továbbá, kutatásunk a címben található szűkítés ellenére nem csupán a bizonyítási nehézségek vizsgálatát tűzte ki célul, hanem a fiatal- és gyermekkorúak által elkövetett ilyen cselekmények általános jellemzőit kívánja feltárni. A szexuális bűncselekmények tárgyában indult büntetőeljárásokra általában – és nem csak a fiatalkorú elkövetők esetében – jellemzőek a bizonyítási nehézségek, amelyek e cselekmények természetéből, és nem az elkövető életkorából fakadnak. Éppen ezért a kutatási beszámolóban taglalt bizonyítási akadályokról általánosságban, és nem csak az általunk vizsgált elkövetői kör vonatkozásában írtunk.

A 2017-ben elvégzett kutatás keretében az erőszakos szexuális tényállások alapján indult és 2015-ben a nyomozás során megszüntetett vagy felfüggesztett büntetőeljárások vizsgálatát végeztük el, amelynek során a feljelentett személyek, illetve gyanúsítottak mintájába nemcsak fiatalkorúak, hanem gyermekkorúak is kerültek. Az aktakutatás során 138 bűncselekmény adatait elemeztük. A fiatalkorú feljelentett személyek, illetve gyanúsítottak száma várakozásainktól eltérően igen alacsony – mindössze nyolc fő –, a gyermekkorú elkövetők pedig harmincöt fővel szerepeltek a mintában. A fiatalkorú elkövetők alacsony száma és az aktákban rendelkezésre álló adatok szűkössége miatt a szexuális bűncselekményekkel kapcsolatos bizonyítási nehézségek témakörével a jogerős ítélettel lezárt ügyekből nyert adatbázisra alapozva foglalkozunk, mégpedig nemcsak a fiatalkorúak által elkövetett, hanem valamennyi – elsősorban erőszakos – szexuális bűncselekmény vonatkozásában.

Az aktavizsgálat is alátámasztotta azt az ismert tény, hogy az erőszakos szexuális cselekmények elkövetői körében ritka a beismerés, különösen a bűnösségre is kiterjedő beismerő vallomás, így a bíróság csak a felek, illetve a tanúk által elmondottakra tud támaszkodni. A vizsgált ügyek csupán elenyésző részében tudott a rendőrség segítségül hívni a bizonyításhoz szemtanút. A szemtanúknak feltett kérdésekből látható, hogy többnyire ők is csak közvetett információval rendelkeznek a bizonyítandó cselekményről. A szexuális bűncselekmények tárgyában indult eljárásokban sok nehézség fakad a rendelkezésre álló bizonyítási eszközök – és különösen az objektív bizonyítékok – szűkösségtől. A vizsgált ügyekben alkalmazott bizonyítási eszközök a gyakoriság sorrendjében: a tanúvallomás (ide értve a sértett tanú vallomását is), a szakértői vélemény, a szemle, a látlelet, az okirati bizonyíték, a tárgyi bizonyítási eszköz és a szembesítés. A gyermekkorú sértett vallomásából a bíróság gyakorta csak azokat a részeket fogadja el, amelyeket az eljárás egyéb, objektív adatai teljesen alátámasztanak. A látlelet felvétele többször későn, csak a feljelentést követő napon történt meg, de előfordult olyan is, hogy látlelet hiányában a feljelentési jegyzőkönyvet felvevő rendőr által készített képfelvételek szolgáltak bizonyítékkul a bíróság előtt. Az erőszakos szexuális bűncselekmények tárgyában folytatott büntetőügyek bizonyítási eljárásaiban fontos szerepe van a szakértőnek. Tizenyolc év alatti, és különösen gyermekkorú sértettek esetén gyakrabban rendel ki szakértőt a bíróság, mint a felnőtt korú

sértettek ügyeiben. Megjegyzendő mind a (pszichológus) szakértői, mind az ezzel kapcsolatos ítélezési gyakorlatot következetlenség jellemzi.

A sértett szavahihetősége, vallomásának következetessége igen jelentős kérdésként fogalmazódik meg a szexuális bűncselekmények tárgyában folytatott büntetőeljárások során, e bűncselekmények sajátos jellege okán. Felhívjuk azonban a figyelmet arra, hogy az erőszakos szexuális bűncselekményeknél az elkövetés és a feljelentés között, valamint az eljárás megindulása és a végső döntés meghozatala között hosszú évek telhetnek el, ami alatt a sértett emlékezete jelentősen halványodhat, sőt emlékezetét a traumatikus élmények, a poszttraumás stressz, az elkövetővel fennálló kapcsolat mélysége, valamint a bűncselekmény gyermekkorban történő elszenvedése is befolyásolhatja.

Virág György – Parti Katalin – Solt Ágnes:

Gyermekkorúak meghallgatása a büntetőeljárás egyes szakaszaiban

A kutatást a Pest Megyei Főügyészség javaslata alapján folytattuk le. Alapkérdés volt, hogy milyen speciális problémákat vet fel a gyerekkorúak büntetőeljárás során történő meghallgatása – akár sértettként, akár elkövetőként (gyanúsítottként, vádlottként, terheltként). A kutatás egy elméleti és egy gyakorlati részt tartalmaz. Az elméleti rész feltérképezi a gyermekmeghallgatás tárgyában született hazai jogszabályokat és nemzetközi dokumentumokat. A gyakorlati részben jó gyakorlatokat közlünk a nemzetközi porondról, továbbá kvalitatív interjúkutatásunk eredményeit mutatjuk be.

Az Európai Bizottság 2011-ben a gyermekek jogainak uniós érvényesítése érdekében elfogadta a *gyermekbarát igazságszolgáltatás* modelljét, amely „gyermek” alatt az 1989. évi ENSZ Gyermekjogi Egyezmény 1. cikkének definícióját érti: gyermek az a személy, aki *tízennyolcadik életévét nem töltötte be*, kivéve ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban elérte.

A *gyermekbarát igazságszolgáltatás* érdekében elvégzendő feladatok megvalósulásának ellenőrzésére az OKRI 2015–2016-ban lefolytatott aktakutatását hívtuk segítségül (*Az erőszakos szexuális bűnözés aktuális hazai jellemzői. II. szakasz, 2016 [I.T.A/IV/8.]*). Az aktakutatás alapján megállapítható, hogy a gyermekmeghallgató-szobák használata jelenleg annyira nem szerepel a nyomozó hatóság, illetve a bíróság mindennapos rutinjában, hogy még azokban az esetekben sem használták azokat, ahol egyébként rendelkezésre álltak. A kiskorú lányok első kihallgatását kétszer nagyobb arányban végezte férfi nyomozó, mint nő. A bíróság a közvetlenség elvéhez ragaszkodva az esetek 45 százalékában a tárgyalásra is beidézte és meghallgatta a kiskorú tanút – igaz, az esetek felében a kiskorú tanú nyomozás során jegyzőkönyvben rögzített vallomását elégségesnek tekintette a cselekmény bizonyításához.

A kutatás a nemzetközi jó gyakorlatok keretében az izlandi eredetű „Gyermekház” (*Barnahus*) modellt mutatja be. A Barnahus egy gyermekbarát, interdiszciplináris és az érintett hatóságok és szervezetek együttműködésén alapuló központ, alapja a rendőrség, az ügyészség, az egészségügyi és a gyermekvédelmi szervezetek partneri együttműködése.

A kutatás empirikus adatfelvétele során összesen 14 mélyinterjút készítettünk gyakorlati szakemberekkel – nyomozóval, ügyésszel, bíróval és a gyermekmeghallgatás során véleményt nyilvánító igazságügyi pszichológus szakértővel – félig strukturált interjúk keretében a jogszabályok gyakorlati érvényesüléséről és a felmerülő problémákról, nehézségekről, hiányosságokról.

A jogalkalmazók intézményes képzésére és rendszeres továbbképzésére van szükség a gyermekek büntetőeljárás során történő meghallgatásáról, a további traumatizálás

elkerülésének lehetséges eszközeiről. A büntetőeljárás során történő gyermekmehhallgatások terén alapvető változtatások bevezetésére van szükség. A gyermekek meghallgatásának helyszíne lehetőség szerint saját megszokott környezetükben legyen. Az eseti gyám ismerős, a gyermek számára megbízható felnőtt legyen. A gyermek meghallgatását kizárólag olyan személyek végezhessek, akik szakirányú felkészítést kaptak és előírt szakmai feltételeknek felelnek meg. Szükséges a meghallgatásról készült videofelvételek felhasználásának kidolgozása, pontos eljárásjogi szabályok kialakítása a tárgyalási szakban. Az igazságügyi pszichológus szakértői véleményezés háromtagú pszichológus szakértői bizottság által történjen, a pszichológusok módszertani javaslata szerint. A jogalkotó rendelkezzen a gyermekek meghallgatásához szükséges speciális szakképesítés szabályairól.

Póczik Szilveszter:

A határárral kapcsolatos bűncselekmények elkövetői körének vizsgálata állampolgárság, származási ország, illetve életkor szempontjából, és az ezzel kapcsolatos eljárási problémák

A határárral kapcsolatos bűncselekmények eljárási problémáinak bemutatását a felelős kutatóval és az OKRI-val történt megbeszélés alapján *Dr. Kopasz Zsolt*, Csongrád megyei főügyész végezte el.

A kutatást a Csongrád Megyei Főügyészség kezdeményezte. Az előkészítése során az országos nyilvántartásból elektronikus véletlengenerátor használata alapján 165 aktát kértünk el Csongrád megyéből. A kért akták közül mintegy harminccal kevesebb érkezett be. Így 137 ügy 668 olyan elkövetőjét vizsgáltuk, akik a határárrat „illegálisan” lépték át. Az elemzés nyolc szempont alapján (biológiai nem, életkor, állampolgárság vagy származási ország; anyanyelv, iskolai végzettség, családi állapot, előzetes büntetettség, és korábbi pénzkereső foglalkozás) történt. Emellett kísérletet tettünk egyes fontosabb nemzeti csoportok szociális jellegeinek elkülönített vizsgálatára is. Megállapítottuk, hogy az eljárás alá vont személyek 93,4 százaléka férfi, és csupán 4,8 százaléka nő. A férfiak átlagéletkora 25,5 év, a nőké majdnem 30 év, a teljes sokaság átlagéletkora pedig 26 év. A legfiatalabb személy 16, a legidősebb 61 éves volt. Az állampolgárságok (származási országok) vizsgálata megerősítette azt a tapasztalatot, hogy a belépni igyekvők jelentős része (esetünkben többsége) nem háborús területről érkezik, a 32 szíriai származású személy csupán 4,7 százaléka a teljes sokaságnak. Ehhez hozzáadhatjuk az Afganisztán, Eritrea, Irak, Líbia, Nigéria, Palesztin önkormányzat származási országból érkezett 181 személyt, így a háborús vagy részben háborús területekről érkezettek száma összesen 213, a teljes sokaság 32 százaléka. A legjelentősebb kibocsátó területek Pakisztán (162 fő) és Afganisztán (153 fő), tehát az a terület, ahol a szegénység mellett az iszlám fundamentalizmus is gyökeret eresztett. A következő a sorban a politikailag magára hagyott és bizonytalan státuszú Koszovó 77 fővel, ahol a szegénység, a munkanélküliség, a korrupció, valamint a szervezett bűnözés élehetlenné tették az országot. A harmadik csoportba tartozik Irán 36, Szíria 32 és Szomália 35 fővel. Irán szigorú iszlám igazgatása valószínűleg jelentősen hozzájárul a kiáramláshoz, ahogy Szíriában a háború, Szomáliában a világszinten is kirívó nyomor. A kutatás adataiból levonható egyéb részkövetkeztetések a kutatási zárójelentésben olvashatóak.

Ritter Ildikó:

Az új pszichoaktív anyaggal visszaélés bűncselekménye vonatkozásában felmerülő bizonyítási nehézségek

Az új pszichoaktív szerekkel kapcsolatos jogszabályi környezet alkalmazásának és alkalmazhatóságának longitudinális vizsgálatát célul kitűző kutatássorozat részeként az idei évben a mennyiségi kérdéseken túl az egyéb bizonyítási nehézségek és problémák feltárását céloztuk meg. A vizsgálat célja annak megismerése volt, hogy a jogalkalmazó ügyészek hogyan vélekednek a szabályozásról és miként tudják alkalmazni a vonatkozó rendelkezéseket, továbbá milyen bizonyítási problémákkal szembesülnek az eljárások során?

A vizsgálati – országos – minta 83 ügyész által kitöltött kérdőívet foglalt magába.

A vizsgálati eredmények szerint a kábítószer-bűncselekmények törvényi szabályozásának és ebből adódóan a jogalkalmazásnak egyik kritikus pontja a mennyiségi kérdés.

Ennek kapcsán elsősorban nem az NPS-ek hatóanyagtartalmának meghatározása okoz jelentős problémát, hanem az NPS-listáról a kábítószer listára került designer drogoké. Ugyanis a „kábítószerlistára” helyezéssel megváltozik e szerek jogi státusza és egyben a velük elkövetett cselekmények minősítése is. Így a továbbiakban már nem érvényes rájuk a Btk. 184/D. § (2) bekezdésében foglalt, a hatóanyagtartalom alsó értékére vonatkozó mennyiségi meghatározás, helyette a 461. § (4) bekezdése lesz az irányadó. Így válik jogi kérdésből szakértői kérdéssé ismét a hatóanyagtartalom-mennyiség meghatározása ugyanazon szer vonatkozásában.

Az anomáliákkal terhes szabályozás anomáliákkal terhes észlelést és bizonyítást eredményez.

A megkérdezett ügyészek szerint komoly probléma, hogy

- nincs egyetértés a jogalkalmazók között a tekintetben, hogy a kábítószer-bűncselekmények és új pszichoaktív anyagokkal visszaélés bűncselekmények esetén a lefoglalt szubsztanciák hatóanyagtartalom-mennyiségének megállapítása jogi vagy szakértői, vagy jogi és szakértői kérdés/feladat is. Ez pedig azt jelzi, hogy nem beszélhetünk egységes jogértelmezésről a jelenség kapcsán, ennek következtében nincs egységes eljárási gyakorlat sem, következésképpen sérül a jogbiztonság;
- a szabályozás – egy válaszdó ügyész kifejezésével élve – „butított formájú megkettőzése” megnehezíti az eljárásokat és a bizonyítást. Sokan úgy gondolják, hogy a kábítószerek és az új pszichoaktív anyaggal kapcsolatos bűncselekmények tudományosan „differenciált”, ténylegesen „butított formájú” kettős szabályozását meg kell szüntetni;
- a szabályozás bonyolult és nem átlátható. A jogalkalmazók egyszerűbb és alkalmazhatóbb tényállásokat tartanak szükségesnek a jelenlegi túlbonyolított szabályozás helyett. „A háttérjogszabályok egyszerűsítésével az anyagi büntetőjogi fogalmakat is egyszerűsítenni lehetne” és a laikusok számára is transzparensbébb lehetne tenni a vonatkozó jogszabályi környezetet.

A jogalkalmazóknak érvényesíteniük kellene a jogalkotói szándékot, de ehhez rendkívüli módon megkötötték a kezüket. A jogbizonytalanság szinte törvényszerű.

A jelenség sajátosságaihoz igazodó, adekvát szabályozás nem csak a jogalkalmazást, a jogbiztonságot erősítené, de a társadalom számára is egyértelmű üzenetet küldene. Ehhez azonban tudomásul kell venni, hogy a drogpiacon nem hatóanyagtartalom-mennyiségekkel, hanem bruttó mennyiségekkel dolgozik, nem magatartások, hanem piaci szerepek vannak, amik ráadásul sok esetben összemosódnak: egy-egy személy egyszerre több szerepben is jelen lehet a drogpiacon.

Ritter Ildikó:

A kábítószeres és a bűnözés kapcsolata – a bűnismétlés okai

A tavalyi évben egy a *Kábítószeres és a bűnözés kapcsolata* című makrokutatáson belül a *Kábítószeres és a bűnözés etiológiája* címmel elemzést végeztünk az elmúlt tíz év hazai, kriminálstatisztikában regisztrált kábítószer-bűncselekményei alapján. Felrajzoltuk az észlelési mátrixot az indirekt kábítószer-bűncselekmények vonatkozásában, továbbá azt, hogy milyen célzott vizsgálatokra lenne szükség ahhoz, hogy megismerhessük a kábítószer-fogyasztás és a bűnözés valódi kapcsolatának hazai jellemzőit.

Ennek első lépéseként az idei évben többváltozós adatelemzést végeztünk a kriminálstatisztikai adatbázis alapján, dokumentumelemzés módszerével, budapesti teljes mintán, annak érdekében, hogy választ adhassunk arra a kérdésre, hogy a kábítószer-bűncselekményt elkövető bűnismétlők csoportja különbözik-e társadalmi, szociodemográfiai és kriminális markerek, valamint a drogfogyasztáshoz való viszony tekintetében az ugyanezen bűncselekményt először elkövető populációtól, illetve ha igen, akkor miben?

A vizsgálat eredményei azt jelezték, hogy a korán induló bűnözői karrieresek esetén a bűnelkövetés megelőzi a kábítószer-fogyasztást; kezdetben nem vagy alig gyakorol befolyást rá, majd – sok esetben – a kriminális karrier előrehaladtával a drogkarrier is „felzárkózik”. A felnőtt korban induló bűnözői karrieresek esetében azonban vagy a bűnözői pálya együtt halad a drogkarrierrel vagy a drogkarrier megelőzi azt. Így sok esetben a kábítószer-fogyasztás okán vagy hatása alatt történik a bűnelkövetés.

Az eredmények alapján feltételezhető, hogy a kábítószer-fogyasztó szubkultúrában a drogkarrier előrehaladottságának függvényében növekednek az erőszakos jellegű bűnelkövetések. Továbbá, hogy *a bűnöző szubkultúrában vagy a vagyon elleni cselekményeket elkövetők körében egyre nő a kábítószeres befolyásoltság alatt történő elkövetés, amely emeli az erőszakos elkövetés kockázatát, vagy pedig az erőszakos cselekmények elkövetőinek körében emelkedik a kábítószer-problémával küzdők részesedése*. Az elemzések alapján konkrét magyarázat nem adható, azonban bizonyos, hogy a kábítószer-fogyasztás és a bűnözés egymást erősítő hatásai már láthatók és detektálhatók a hazai társadalomban is. Ez pedig azt jelzi, hogy számolnunk kell az erőszakos cselekmények (dolog elleni és személy elleni) gyakoriságának emelkedésével a hazai kriminalitásban.

A kábítószer hatása alatt vagy annak megszerzése érdekében elkövetett nem kábítószer-bűncselekmények elkövetésének kockázata tehát emelkedik a bűnismétlők, kiváltképp a többszörös bűnismétlők esetén. A kockázat nagyságát és mértékét további vizsgálatokkal és matematikai-statisztikai elemzéssel meg lehetne határozni, sőt ki lehetne dolgozni egy algoritmust is ennek mérésére.

III. MUNKATERVEN FELÜL MEGVALÓSULT EGYÉB KUTATÁSI FELADATOK

Farkas Krisztina:

Az eljárás gyorsításának lehetőségei az osztrák büntető igazságszolgáltatásban

Az igazságszolgáltatási szervek túlterheltsége és a büntetőeljárások elhúzódása hazánkban és a legtöbb európai államban a mindennapok problémájaként jelenik meg. Az osztrák büntetőeljárást – összehasonlítva más államokkal – általában nem jellemzi az eljárások elhúzódása, azonban a bonyolult, komplex eljárások hosszú ideig tartanak, ezért a gyorsítás igénye fennáll. Ebből következően az osztrák büntetőeljárás gyorsításának, és egyúttal hatékonyságának növelése az utóbbi években az anyagi büntetőjog és az eljárásjog reformtörekvései között foglal helyet.

Az észszerű időn belüli eljárás követelménye az osztrák alkotmányban nem deklarált érték, azonban az Emberi Jogok Európai Egyezménye alkotmányos rangon helyezkedik el, így közvetlenül alkalmazható. A büntetőeljárás kódex alapelvi szinten deklarálja az eljárás gyorsításának követelményét. Az osztrák jogrendszer hagyományosan a legalitás elvére épül, de – hasonlóan a többi, kontinentális jogrendszerhez tartozó európai államhoz – tetten érhető az elv lazulása.

A büntetőeljárás gyorsítását számos jogintézmény célozza. Ezek egy része az osztrák büntetőeljárás hagyományosnak tekinthető megoldásai: a nyomozás megszüntetésének egyes esetei, a diverzió, a terhelt távollétében folytatott eljárás. A többi megoldás a jogalkotó reformtörekvései révén került be a kódexbe: a nyomozás terhelt indítványa alapján történő megszüntetése, a nyomozás maximum határidejének felülvizsgálata, a koronatanúra vonatkozó rendelkezések. A büntetőparancsot régi-új intézménynek tekinthetjük. A vádalku jellegű, a felek konszenzusán alapuló eljárásra az osztrák jogalkotó nem ad lehetőséget.

Az osztrák jogorvoslati rendszerből több eljárás követi – egyéb más célok mellett – azt az irányvonalat, hogy az eljárások gyorsításához, megfelelő időn belüli elbírálásához hozzájáruljon, illetve éppen az elhúzódás ellen nyújtson jogorvoslati lehetőséget.

A kutatás alapján elmondható, hogy az osztrák jogalkotó több oldalról közelíti meg az eljárások megfelelő időn belüli elbírálását. Fellép a nyomozások elhúzódása ellen, a nyomozások befejezését követően elterelési lehetőséget biztosít a bírósági szakasz elkerülése érdekében, a bírósági szakaszban a terhelt távollétében való döntéssel és a büntetőparancsal kívánja az ügyeket megoldani, valamint többféle jogorvoslati eljárást biztosít az eljárások elhúzódása, illetve az általa sérült jogok védelme érdekében. A rendszer hiányosságának tekinthető, hogy az ügyész diszkrecionális jogköre viszonylag szűk körű, nem találkozunk sommás eljárásokkal, valamint vádalku jellegű megoldásokkal. Az osztrák rendszer az ügyek jelentős hányadát a diverzió révén oldja meg, így habár felmerül az igény egyéb gyorsító eljárások bevezetésére, és a jogalkotó eleget is tesz ezen igénynek, igazi nóvum-megoldások nem érhetők tetten.

Vókó György:

A büntetés-végrehajtási bíró

A büntetés-végrehajtást övező garanciarendszer fontos eleme a bírósághoz fordulás lehetősége, amely megilleti az elítéltet ugyanúgy, mint minden állampolgárt. Sőt, a kifejezetten büntetés-végrehajtási jogviszonyából fakadó kérdésekben a büntetés-végrehajtási (továbbiakban: bv.) bíróhoz fordulás joga is. A bv. bíró mindenkire kötelező, valódi bírói

döntést hoz a lényeges jogkorlátozások mértékéről, időtartamáról, változtat az ítélő bíróság határozatán enyhítéssel vagy szigorítással, s van olyan büntetés-végrehajtási intézkedés, amelyben jogorvoslati fórum (magánelzárás fegyelmi fenyítés).

Nem egy európai államban (ilyen például az Egyesült Királyság) megfigyelhető a bv. bírói funkció teljes hiánya, amely azonban nem jelent kontroll nélküli állapotot. Ezekben a hatalmi ágak szigorú elkülönítése mellett kitartó országokban is igénybe vehető a fogvatartottak állampolgári jogainak védelmére a rendes bírói út, illetőleg érvényesülnek az állami, társadalmi és nemzetközi ellenőrzés különböző formái.

Az európai államok másik részében a bíróság nemcsak a jogerős ítélet megszületése előtt alkalmazott személyi szabadság elvonását kontrollálja, hanem a kiszabott szankció végrehajtása során is feladatot kap, illetőleg a végrehajtás működése felett valamilyen formában ellenőrzést gyakorol.

Léteznek olyan országok, ahol az ítélő bíróság (pl. Lettország), s vannak olyan államok is (pl. Spanyolország, Portugália), amelyekben egy erre a célra kijelölt speciális bíró, illetőleg bíróság rendelkezik ilyen hatáskörrel.

A szakirodalom a bv. bírói funkció három jól elkülöníthető modelljét különbözteti meg.

A végrehajtás közvetlen hatására figyelemmel a jogi helyzetben bekövetkező bármilyen változás közvetlenül érvényesül az elítélt életében. Részben ezzel magyarázható az az igény, hogy az elítéltek jogait és kötelezettségeit érintő, a jogerős bírósági ítélet után meghozható legfontosabb döntések a végrehajtó hatalomtól és személyében is független, az igazságszolgáltatás szervezetéhez tartozó, magas szintű jogi ismeretekkel rendelkező személy hatáskörébe tartozzon. A másik ok, amely bizonyos büntetés-végrehajtási döntések bírósághoz való telepítését indokolja, alkotmányjogi természetű: a bíróság jogerős ítéletében meghatározott szankcióknak a végrehajtás menetében történő módosítása kizárólag ugyanazon hatalmi ághoz tartozó személy számára engedhető át. A bv. bíró ezen tevékenysége ugyan nem igazságszolgáltatás, de ahhoz szorosan kapcsolódó döntések alkotják.

Magyarországon a büntetés-végrehajtási bíró döntési jogkörébe (hatáskörébe) 23 területről szóló döntés tartozik. A bv. bírák gyakorlata nem egységes; hiányzik az egyéniesítést előmozdító iránymutató tájékoztatás.

Vókó György:

Nyomonkövethetőség a büntető-végrehajtási jogban, különös tekintettel a belgiumi tapasztalatokra

A büntetések és fenyítések történetében *Frédéric Gros*, párizsi erkölcsfilozófiai professzor és Foucault-szakértő, a büntetések három típusát különbözteti meg. Míg az Ancien Régime-ig a testi büntetés (válogatott kínzások, kényszermunka stb.) a bűncselekmények megtorlásának legelterjedtebb és leggyakoribb módja volt, a XIX. században a börtön vált a fegyelmező társadalom referencia-büntetésévé. A humanista filozófia – a minden ember számára elismert alapjogok és szabadságok – áthatotta modern társadalmainkat, a börtönbe zárás, mint ellenőrzési intézkedés fokozatosan a represszió másfajta jövőképeinek adja át a helyét: a nyomonkövethetőségnek.

A nyomonkövethetőség igénye többek között a francia, a belga és a magyar (reintegrációs őrizet) büntetés-végrehajtási (továbbiakban: bv.) jogban is felismerhető. Belgiumban – ahol a legmesszebbmenőkig mentek el – a három évnél rövidebb büntetéseket illetően a 2013. március 12-én kiadott miniszteri körlevél világosan kifejezi az elektronikus felügyelet eszközének priviligizálására irányuló akaratot. Az elektronikus felügyelet és a próbára bocsátás (bizonyos felté-

telek megtartásának ellenőrzése) hamarosan talán már önálló büntetés lesz. Ugyanilyen értelemben a három évnél hosszabb büntetéseket illetően a legtöbb büntetés-végrehajtási bíróság azt igényli, hogy a feltételes szabadon bocsátás megadása előtt a fogvatartottak elektronikus felügyelettel kezdjenek, amit a feltételes szabadon bocsátásban részesítés átmeneti és előzetes intézkedésének tekintenek. Ezen kívül a 2013. március 17-i törvény érezhetően szigorította a feltételes szabadon bocsátás megadásának és végrehajtásának feltételeit. Végül a nyomkövethetőség a tartózkodási jogosultsággal nem rendelkező elítéltek helyzete miatt is fontos: miután az érdemben ítélező bíróság megtagadta tőlük a börtönbüntetés összes alternatíváját, lehetetlen, hogy különböző büntetési módokhoz jussanak. Mivel Belgium területén nincs állandó lakóhelyük, túlságosan nagy az ellenőrzés megkerülésének veszélye.

A „nyomkövethetőség” elgondolása azonban nem választható le „a felelősség tudatosításának” fogalmáról. Mindenekelőtt a szabadságvesztés legtöbb alternatív intézkedéséhez hasonlóan, amelyeket büntetőbíróságok szabnak ki, a büntetések végrehajtási módjait az elítéltek el kell fogadnia, sőt kérnie kell, mivel azok önkéntes és tevékeny közreműködését igénylik. Továbbá ezekhez a végrehajtási módokhoz olyan feltételek kapcsolódnak, amelyeket az elítéltek elfogadott, és ezért meg kell tartania. A feltételek az elkövető (re)szocializálását célozzák (az alkohol- vagy kábítószer-fogyasztás mellőzése, bizonyos helyszínek vagy régi bűntársak látogatásának tilalma, szállás találása, munkahely léte stb.).

E fejlemények ellenére továbbra is a szabadságvesztés marad a referencia (leggyakoribb) büntetés. Ezt bizonyítja az általános megnevezésként használt „szabadságelvonó büntetés alternatívái” kifejezés is, amely egészében jelöli az összes börtönön kívüli szankciót.

Tagadhatatlan, hogy a „büntetés-végrehajtás” és a „biztonság” egymástól elválaszthatatlan. Az elektronikus felügyelet lehetőséget ad társadalmunk nyomkövethetőségi igényének kielégítésére, állandó ellenőrzés alatt tartva a bűnelkövetők egy részét.

A rövid idejű büntetések állítólagos „végre nem hajtása”, vagy az elektronikus felügyelet alkalmazása a három év vagy annál rövidebb büntetések végrehajtása végett, nem hozta meg a börtönök kiürítésének várt eredményét, sőt ellenkezőleg.

Az új technológiák fejlődésétől függő, a bűnözés jelenségének korszerű kezelési technikái, köztük az elektronikus felügyelet, többfajta aggályt keltenek, különösen azzal kapcsolatban, milyen helyet hagynak még a társadalomba való újbóli beilleszkedés szerves részét képező pártfogásnak és utánkövetésnek.

Jogos kétségeink lehetnek azt illetően, hogy a rendszer dehumanizálása elősegíti az elítéltek deklaszálódását (társadalomból való kiszorulását). Míg az olyan intézkedések, mint például a feltételes szabadon bocsátás, az önálló közérdekű munkavégzésre kötelezés, a felfüggesztés és az ítélethozatal próbaidőre való elhalasztása, társadalmi befektetéseket igényel az elkövető rehabilitációjába különféle közreműködők révén, az elítéltek felügyelet alatti, egyszerű „kikapcsolása” magára hagyja őket problémáikkal.

Míg a kezdetekben a büntetések célja a megfélemlítés és megtorlás volt, most már senki sem kételkedik abban, hogy a büntetés végső célja az elítéltek abba a társadalomba való újbóli beilleszkedése, amelynek tagadhatatlanul részét képezi.

Vókó György:

Emberi jogok érvényesülése a büntetés-végrehajtásban

A büntetőhatározatok végrehajtása során alapvető jogok korlátozásáról van szó, ez az egyes szankciók tartalma. A büntetés-végrehajtás hatálya alatt álló jogi helyzete az elmélet és a gyakorlat fontos kérdését képezte mindig, hiszen az állampolgári jogokban és

kötelezettségekben változás áll be, sajátos jellegű jogok és kötelezettségek is keletkeznek időlegesen, átmeneti jelleggel.

Vannak olyan állampolgári jogok, amelyek a végrehajtás ideje alatt szünetelnek, továbbá amelyek csak korlátozottan érvényesülnek, módosulnak, és vannak olyanok, amelyek teljes gyakorlását biztosítani kell a végrehajtás ideje alatt is. Éppen ezért az emberi és az állampolgári jogokat csak olyan mértékben szabad korlátozni, amilyen mértékben a törvényi szintű rendelkezések megengedik és ez elkerülhetetlen. Az alapvető emberi jogoknak, a humanizmusnak a társadalom védelmével szinkronban történő érvényesülését biztosítani a jogállamiság, a törvényesség egyik leglényegesebb területe. Az állam büntetőpolitikájának lényege legvilágosabban abban jut kifejezésre, hogy meghatározásra kerül a felelősségre vonás hatálya alatt álló személy jogi helyzete. Az általános állampolgári jogi helyzet változásának mértéke attól függ, hogy milyen büntetés, intézkedés végrehajtása történik.

A büntetés-végrehajtási tevékenység során is érvényesülniük kell az alkotmányos alapelveknek és jogoknak, a nemzetközi emberi jogi elvárásoknak, követelményeknek. A büntetés-végrehajtási jog elméletének és gyakorlatának ez ideig a szabadságvesztésre ítélt jogi helyzete volt a központi kérdése. Az elítélt jogi helyzete kifejezi az egész büntetés-végrehajtási rendszer lényegét és egyben szintjelzője a jogállamiságnak is.

A fogvatartottak jogi helyzetével foglalkozó jogterület nagyon fontos szerepet tölt be az emberi jogok védelmét kiemelt helyen kezelő európai közösségben.

Különösen fontos tehát, hogy az ilyen szabadságuktól megfosztott személyeket a fogva tartás teljes ideje alatt mindvégig emberként kezeljék, emberi méltóságukat semmilyen körülmények között ne sértsék meg. S bár a legtöbb államban a belső jogszabályok garantálják mindezt, a gyakorlat mégis azt mutatja, hogy a kérdéskört szükséges a független államok konszenzusán alapuló nemzetközi egyezményekkel is szabályozni.

A nemzetközi együttműködés nagy múltú és elismerésre méltó hagyományokkal rendelkezik a fogvatartottak jogainak területén. A pozitív törvények hasonlóságának vagy különbözőségének egybevetése alkalmi összekötő kapcsolat is az eltérő jogrendszerek között. A jövőt tekintve a regionális európai emberi jogvédelem további erősödése várható. Az újabb törekvéseket az jellemzi, hogy fokozottan magukba foglalják a szervezeti és eljárásjogi biztosítékokat a végrehajtásban alkalmazott emberi jogi jogsértések megakadályozására és ellenőrzésére.

Vókó György:

Az előzetes fogva tartás összehasonlító elemzése Európában

Az európai országokban több szempontból is nagy figyelem kíséri napjainkban az előzetes fogva tartást. Az előzetes fogva tartás része az európai büntetés-végrehajtási jognak, mert szabadságkorlátozásról van szó. Ez tisztán egyértelmű Európa legtöbb országában. Nem tekintik többen ugyanakkor a pönológia, a büntetés-tan részének.

Az előzetes fogva tartás alatt az elkövetőt gyanúsítottként vagy terheltként még ártatlannak vélelmezik.

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye (EJEE) 6. cikk (2) bekezdése kimondja, hogy „Mindenkiket, akit bűncselekmény elkövetésével vádolnak, mindaddig ártatlannak kell vélelmezni, amíg bűnösségét a törvény szerint megállapítják.” Ez a szabály az ártatlanság vélelmének európai kifejezése, amely a különféle európai jogi hagyományok közös öröksége.

Az EJEE kötelező érvényű nemzetközi szerződés, részben alkotmányi státusszal az Európa Tanácsnak mind a 47 tagállamában. A legtöbb tagállamban az ártatlanság vélelmét is kodifikálták a nemzeti jogban, vagyis vagy az alkotmányban, vagy pedig a büntetőeljárás törvény-

könyvben. Magától értetődik, hogy az előzetes vizsgálati fogság feszültségben van ezzel az elvvel. Ezért csak legvégső ideiglenes eljárási intézkedésként alkalmazható, a büntetőeljárás biztosítása végett attól a veszélytől, hogy a vádlott megszökhet vagy megsemmisíti, meghamisítja a bizonyítékot. Felhózzák még érvként, hogy megvédje a tényleges vagy lehetséges áldozatokat a további jogsértő magatartás ellen (bár ez utóbbi jogcím vitatott).

Emberi jogi szempontból ezért az előzetes vizsgálati fogság elsősorban egyfajta szabadságelvonás, és mint ilyen, csak szigorú feltételek mellett engedélyezett.

A kriminológusok felfigyeltek esetenként arra utaló jelekre, hogy az előzetes fogva tartást gyakran nem (csak) megjelölt, törvényesen igazolt célből alkalmazzák, hanem visszaélnak vele, például beismerés megszerzése, vagy a fiatalok elkövetők esetében „sokkterápia” céljal. Különböző országok empirikus kutatásai arra utalnak, hogy „a vizsgálati fogságot inkább azonnali büntetésként biztonsági intézkedésként használják, hogy megvédjék a társadalmat a »veszélyes elemektől« és nem olyan eszközként, amely biztosítja a gyanúsított jelenlétét a tárgyaláson” (Belgium).

A vizsgálati fogság felemás jellegét emeli ki az a tény, hogy a törvények visszamenőleg a kiszabott büntetés részeként kezelik: az előzetes letartóztatásban letöltött időt az Európai Unió minden tagállamában leszámítják a szabadságvesztés-büntetésből. Magyarországon a „beszámítás a szabadságvesztés tartamába” kifejezést használják.

Ez ugyan a méltányosság, a tisztességesség nélkülözhetetlen aktusa, de büntetéstani szempontból aggályokat vet fel, mert hatással lehet a büntetést kiszabó döntésre.

Az eredmények arra utalnak, hogy aránytalanul nagymértékben alkalmazzák a vizsgálati fogságot. Ugyanakkor azt is mondhatjuk, hogy éppen ellenkező a helyzet: talán mert a bírók figyelembe veszik az előzetes letartóztatásban töltött időt, elegendőnek tartják a büntetés megtorló céljának eléréséhez, és ennek megfelelően igazítják a büntetést.

Továbbra is tény, hogy a fogvatartottak tekintélyes száma a szabadságvesztést csak abban a formában tapasztalja meg, amely egyszerűen összeegyeztethetetlennek tekinthető a „rehabilitációs eszmével”: azaz előzetes letartóztatásban tölti.

A vizsgálati fogság rezsimjéhez tartozó tevékenységek megszervezése az ilyen létesítményekben – melyekben meglehetősen gyors a fogvatartottak cserélődése – nem egyszerű kérdés. Nyilvánvaló, hogy nem lehet szó olyan jellegű egyéniesített kezelési programokról, mint amilyenek az elítélt fogvatartottak intézeteiben elvárhatók. A fogvatartottak azonban egyszerűen nem hagyhatók heteken, esetleg hónapokon át zárkájukban elzárva sorvadozni, és mindezt függetlenül attól, hogy a zárkán belül mennyire jók a tárgyi feltételek (A kínzás és embertelen, vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megelőzésére létrehozott Európai Bizottság – CPT).

Összességében, az összehasonlítás kiindulási pontként szolgálva lehetővé teszi azoknak a tényezőknek a feltárását, melyek módot adnak arra, hogy egyes büntető igazságszolgáltatási rendszerek óvatosabban használják a vizsgálati fogság intézményét, mint mások. „Az előzetes letartóztatástól a büntetés kiszabásáig szinte nincs is olyan döntés, amelynek során ne kellene valamilyen jövőbeni feltételezéssel számolni.”

Az előzetes letartóztatásban, „vizsgálati fogságban tartás” koncepciója és hatálya nem azonos szerte Európában, ezért minden összehasonlítást ezen a területen – különösen akkor, ha statisztikáról van szó – nagyon óvatosan kell elvégezni. Ennek ellenére számos európai országban hasonló gondok vannak: a túlszűfolttság a fogva tartó intézetekben, a napközbeni értelmes tevékenység hiánya, a fogva tartás túlságosan hosszú időtartama sok országban megtalálható, a külföldiek a nyugat-európai intézetekben felülreprezentáltak. Az EU polgárokat illetően a „Felügyeleti Intézkedésekről szóló EU Kerethatárok” sok esetben ellenszer lehet.

Az előzetes letartóztatás, a vizsgálati fogság elhanyagolt területe Európában a büntetőjogi és kriminológiai kutatásoknak annak ellenére, hogy jelentős hatást gyakorol az érintettek jogaira és életére, esetenként a büntetés kiszabására is. Az ártatlanság védelméhez való hozzáállás, a

vizsgálati fogságnak csak legvégső megoldásként való elfogadása általánosabb jelleggel befolyásolja a fogvatartotti populáció méretét, és hatással lehet a büntetőpolitika általános légkörére. Ezért témája az európai büntetéstannak is.

Vókó György:

Az új Btk. szankciórendszerének hatályosulása

A büntetőjogi szankció hatályosulásának és eredményességének feltételei közé tartozik az is, hogy a büntetéssel összefüggő negatív mellékhatásokat kizárják, vagy legalábbis a lehető legkisebb mértékre korlátozzák. Éppen ezért a jogokat csak olyan mértékben szabad korlátozni, amilyen mértékben a törvényi szintű rendelkezések megengedik és elkerülhetetlen. A szankcionálás törvényes működés, a törvény rendelkezéseinek hatályosulása alapvető érdeke nemcsak a bűnüldöző és igazságügyi szerveknek, hanem minden állampolgárnak is.

A visszaesés elleni küzdelem egyik fontos eszköze a büntetések és a büntetőjogi intézkedések hatékonysága, azok végrehajtása. Tulajdonképpen a büntetőjogi szankciók céljának realizálása a végrehajtás feladata. A regresszív hatékonyság mérésének pontos feltétele az, hogy az eredmények viszonyítási alapját; vagyis a célt meghatározzák.

Olyan adekvát eszközt kell alkalmazni, amely képes az egyén antiszociális orientációját megváltoztatni vagy úgy befolyásolni, amely őt azonban csak a feltétlenül szükséges mértékben sújtja. A büntetés hatékonyságának fokát annak a szociális értéknek a különbsége adja meg, amit a büntetés szociálisan pozitív eredményeinek maximálisan lehetséges elérése jelent ahhoz az értékhez viszonyítva, amit ezen cél elérésére szolgáló eszközökre fordítunk.

Az elítélte egy kiszabott büntetéssel egyidejűleg számos olyan tényező van befolyással, amely hatást gyakorolhat viselkedésének és tudatának megváltoztatására. Ilyen tényező elsősorban a külső környezet, a külső feltételek és hatások, amelyeket az ember erkölcsi nézeteinek, értelmi, érzelmi és akarati tulajdonságaival összhangban vesz fel, és amelyek viselkedését pozitív vagy negatív értelemben befolyásolják. A különböző emberek azonos helyzetekben másként, sokszor ellentétes módon reagálnak, amit az emberi tudat bonyolultsága, utánozhatatlan individualitása és relatív önállósága idéz elő. Figyelembe kell venni azt is, hogy az emberek tudata nem képez egy mindenkor zárt rendszert, hanem állandóan új és új ingereket, hatásokat vesz fel.

A büntetést kitöltött személynek a végrehajtás utáni cselekedeteit nem szükségszerűen magyarázza meg a büntetés hatásossága vagy hatástalansága. Nem helyes tehát minden újabb bűncselekmény elkövetését a büntetés hatástalanságának eredményeként értékelni. A kiszabott szankció és az ember viselkedésének megváltozása közötti okozati összefüggés tehát nem feltétlenül szükségszerű; a büntetés hatásának, működésének mechanizmusa igen bonyolult. A hatékonyság lényegében tehát a tervezett eredmények megvalósulását jelenti, kritériuma a cél meghatározta tevékenység eredményei által szabályozott.

Az eddigi kutatások túlnyomórészt a hatékonyság ellen ható tényezőket tárták fel. Például a visszaesséssel nem kellő súllyal törődő gyakorlat stb.

A hatékony működés szempontjai mindig az adott szervezet tevékenységét kifejező, az ellenőrző, a felügyeletet végző, illetve külső szemlélő, az állampolgár, a közvélemény számára is megragadható mutatókhoz igazodnak és a statisztika adataiban jelennek meg.

Az utóbbi öt évben csökkenő tendenciát mutat az összes jogerősen elítélt száma.

A határozott tartamú szabadságvesztés-büntetés a leggyakrabban alkalmazott büntetés, amely az utóbbi három évben szintén egyértelműen csökkenő tendenciát mutat. Ugyanakkor nőtt a nem szabadságelvonással járó szankcióval sújtott – közérdekű munka, pénzbüntetés, felfüggesztett szabadságvesztés, járművezetéstől eltiltás, kiutasítás, sportrendezvények

látogatásától eltiltás – elítéltek száma. A 2013. július 1-jével bevezetett intézkedések közül 43,7 százalékkal emelkedett a jóvátételi munkát alkalmazó bírósági döntések száma. Az új szankciók közül kiemelhető még az elzárás büntetés gyakoribb alkalmazása, amely 2016-ban is jelentősen, csaknem 60 százalékkal növekedett.

A szabadságvesztésnél megállapítható, hogy a fogamatba vétel praktikusabb lett. Esetenként észlelhető, hogy a bíróság részéről nem megy ki az értesítő, a bv. csoport nem küldi tovább, és eltelt az öt év vagy más elévülési idő, és emiatt megszűnt a büntetés végrehajthatósága.

A szabadságvesztés-büntetés minősége kedvezően változott azzal, hogy nagyobb a foglalkoztatás mértéke, tehát nemcsak a munkával, hanem az egyéb tevékenységgel foglalkoztatás is. A nem szabadságelvonással járó szankciók sikere is főként az érvényesülésükön, azaz a végrehajtásukon múlik. Ha az érvényesítés, a végrehajtás nincs jól megszervezve, legalábbis az nem látszik, kihat az egész büntető igazságszolgáltatásra. A közérdekű munka végrehajtásával kapcsolatban ki kell emelni, hogy sok esetben akadályokba ütközik, mert nincs munkahely, nem foglalkoztatnak a munkáltatók szívesen elítélteket.

Legyen szó akár a visszaesés elleni hatékony küzdelemről, illetve a bűnisméltés veszélyének mérsékléséről, akár az elítéltek társadalomba való visszailleszkedésének biztosításáról, számos vizsgálat és kutatás azt bizonyította, hogy a megfelelő környezeti és támogatási rendszer nélkül ez a két célkitűzés nem érhető el.